

Мариа Бузаши Марганић

ПРИРУЧНИК

за учитеље

уз уџбеник Ликовне културе *Шарени ликовни њуџокази*

за други разред основне школе

eduka

Мариа Бузаша Марјанић

ПРИРУЧНИК ЗА УЧИТЕЉЕ
УЗ УЏБЕНИК ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ *ШАРЕНИ ЛИКОВНИ ПУТОКАЗИ*
ЗА ДРУГИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Проф. др Бошко Влаховић

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Доц. др Наташа Филиповић

ЛЕКТОР И КОРЕКТОР
Биљана Никић

ИЗДАВАЧ
Едука д.о.о. Београд
Ул. Змаја од Ноћаја бр. 10/1
Тел./факс: 011 3287 277, 3289 443, 2629 903
Сајт: www.eduka.rs • имејл: eduka@eduka.rs

ЗА ИЗДАВАЧА
Наташа Филиповић, директор

САДРЖАЈ

1. Увод	5
2. Наставни план и програм Ликовне културе за 2. разред основне школе	6
3. Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи	15
Поремећаји аутистичког спектра	15
Блаже сметње у менталном развоју	20
Хиперкинетички синдром (хиперактивност)	23
Коришћена литература	27
4. Планирање циљева, задатака и активности	28
Логичко и критичко мишљење	30
Технике подстицања мишљења у наставном процесу	31
Питања, задаци, налози	32
Оцењивање и извештавање	33
5. Годишњи план рада	35
6. Годишњи план (распоред) наставног градива	37
7. Писане дневне припреме по наставним јединицама	59
8. Прилог	133
9. Литература	135

1. УВОД

Приручник из предмета Ликовна култура за други разред конципиран је тако да наставнику пружи могућност јаснијег разумевања концепције постојећег уџбеника, као и да подстакне идеје за осмишљавање и реализацију наставе овог предмета.

Такође, у приручнику се налазе и сегменти који обухватају подсетнике и конкретне примере из методике наставе, успешна решења реализације програмских садржаја и примере добре праксе, најчешће потешкоће у организацији и реализацији наставе, као и предлог писаних припрема за сваку наставну јединицу. Наставник ће предложене нацрте писаних припрема схватити само као један од начина осмишљавања и реализације часа, прилагодиће их условима свог рада и потребама конкретног одељења које води, односно могућностима и интересовањима својих ученика. На крају сваке припреме дат је и предлог листе за самоевалуацију рада наставника за реализовани час. Ова листа може послужити наставнику као смерница за анализу процеса и ефеката сопственог рада на часу, као и планирање и унапређивање будућих наставних активности.

Надамо се да ће наставник коришћењем овог приручника моћи ефикасније и квалитетније да планира, реализује и вреднује свој наставни рад и напредовање ученика.

2. НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ

ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ ЗА 2. РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Циљ и задаци

Циљ васпитно-образовног рада у настави ликовне културе јесте да се подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.

Задаци:

- настава ликовне културе има задатак да развија способност ученика за опажање облика, величина, светлина, боја, положаја облика у природи;
- да развија памћење, повезивање опажених информација, што чини основу за увођење у визуелно мишљење;
- стварање услова за разумевање природних законитости и друштвених појава;
- стварати услове да ученици на сваком часу у процесу реализације садржаја користе технике и средства ликовно-визуелног изражавања;
- развијање способности за препознавање традиционалне, модерне, савремене уметности;
- развијати ученикове потенцијале у области ликовности и визуелности, те му помагати у самосталном изражавању коришћењем примерених техника и средстава;
- развијати љубав према вредностима израженим у делима свих облика уметности;
- да ствара интересовање и потребу за посећивањем изложби, галерија, музеја и чување културних добара;
- да осетљивост за ликовне и визуелне вредности коју стичу у настави примењују у раду и животу;
- развијати сензибилитет за лепо писање;
- развијати моторичке способности ученика.

ДРУГИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- схвате ликовно-визуелни рад као израз индивидуалног осећања, доживљаја и стваралачке имажинације;
- опажају, сећају се, објашњавају и реконструишу појаве или ситуације;
- стекну искуства о: оплемењивању животног и радног простора, контрасту облика, карактеру облика, коришћењу материјала за рад, визуелним знаковима, опажањима облика у кретању, компоновању, рекомпоновању, дејству светлости на карактер облика;
- развију навику лепог писања;
- развију осетљивост за лепо писање (ћириличка и латиничка палеографија).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

КРЕТАЊЕ ОБЛИКА У ПРОСТОРУ

Кретање више облика у простору, кретање једног облика у простору.

Појмови: кретање, простор.

ДЕЈСТВО СВЕТЛОСТИ НА КАРАКТЕР ОБЛИКА (СВЕТЛОСТ)

Природна и вештачка светлост, силуета, сенка (сопствена и бачена), фигура и позадина, светло и сенка у фигури.

Појмови: светлост, силуета.

АМБИЈЕНТ – СЦЕНСКИ ПРОСТОР

Израда маски, костима и сцене.

Појмови: амбијент, сцена.

ЛЕПО ПИСАЊЕ СА КАЛИГРАФИЈОМ

Писање латиничких слова упоредо са ћириличким словима.

Писање латиничких и ћириличких слова у складу са калиграфским принципима.

Појмови: латиница и ћирилица.

КОНТРАСТ (КАО МОТИВАЦИЈА ЗА ОПАЖАЊЕ ОБЛИКА)

Природни и вештачки облици, слагање – разлагање, разлагање – слагање, једнобојан – вишебојан, обрађен – необрађен, прав – крив, једноставан – сложен, испупчен – удубљен.

Појмови: контраст.

РАЗНЕ ВРСТЕ ЗНАКОВА И СИМБОЛА

Печат, грб, симболи, словни и нотни знаци.

Појмови: хералдика.

ЈЕДНОБОЈНА КОМПОЗИЦИЈА УПОТРЕБНИХ ПРЕДМЕТА (КЛУАЖ)

Једнобојна композиција употребних предмета.

Појмови: клуаж, једнобојан.

ЗАМИШЉАЊА

Вербални опис, текст, фотографија...

Појмови: фотографија.

ПРЕОБЛИКОВАЊЕ МАТЕРИЈАЛА ИЛИ ПРЕДМЕТА ЊИХОВИМ СПАЈАЊЕМ (ВЕЗИВАЊЕ)

Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем.

Појмови: везивање.

Оријентациони избор ликовних дела и споменика културе према садржајима програма.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм ликовне културе даје сваком наставнику слободу, могућности да испољи креативност, да проналази одговарајуће облике, методе и средства за реализацију. Упутство ће му помоћи у процесу стварања сопствених идеја, никако, дакле, шаблона, односно очекује се да и сам наставник буде креативан у свом раду. То значи да је потребно да за сваки задатак и сам наставник начини визуелну припрему (ликовни рад) како би уочио карактер задатка и начине рада у реализацији таквог задатка, што ће бити нека врста опомене или самоконтроле у процесу постављања захтева упућеног ученицима. Најважније је извршити идентификацију садржаја, полазећи од опажања околине (природе и вештачког човековог окружења – објекти које је човек начинио). Најбоље је учење од природе, посматрање, опажање и уочавање непоновљивости природе, из чега ће произаћи и потреба за очувањем природе, а потом симболичан израз карактеристичних елемената који ће означити и природу ученика. То ће бити прилика да се одреди појам у садржају два до три потпојма и неколико информација, што ће имати образовно значење. Треба водити рачуна да захтев буде сведен и прилагођен узрасним могућностима ученика (његовим психофизичким карактеристикама), чиме ће бити задовољен елементарни захтев да за предвиђено време од једног, до два часа, ученик заврши свој рад. Непримерено је да ученик завршава своје радове код куће, да би га потом наставник накнадно оценио. Ученик треба да зна какав му је задатак постављен, сам треба да проналази решења задатка, по логици непосредног естетског доживљаја. Поред визуелне припреме наставник треба да има и писмену припрему, која се ослања на глобално и оперативно планирање за сваку годину посебно и за сваки час понаособ. Наставник треба да приђе решавању задатка самостално. Уколико се деси да тренутно нема неку своју идеју, ова кратка образложења целине програма треба да му послуже као мотивација за проналажење својих идеја. Није препоручљиво да наставник нуди теме ученицима. Наставник треба да води разговор са ученицима како би сваки ученик пре почетка рада дошао до своје идеје, а на основу понуђеног ликовног садржаја.

Приликом планирања треба водити рачуна да се предвиди око 60% обраде новог градива према 40% вежбања. Под појмом обраде новог градива подразумева се први рад предвиђеног садржаја у некој од предвиђених техника и коришћења материјала. Вежбањем

су предвиђени исти садржаји (али реализовани у другим техникама и другим материјалима у односу на први рад). Сваки наставник би требало да сачини по тим принципима годишњи план рада, из кога ће касније сачинити оперативне планове рада за сваки месец посебно. У процесу израде годишњих и оперативних планова рада, наставник треба да води рачуна о идентификацији садржаја, а најбоље би било када би и сам нацртао, насликао и извајао неки рад од предвиђених наставних јединица – садржаја програма, како би му биле јасне представе колико је времена потребно за израду једног таквог рада. Исто је тако битно да утврди ниво захтева за ученике, јер уколико наставник није у могућности да реализује такав задатак, непримерено је да тако нешто тражи и од ученика. У процесу мотивисања ученика за рад, наставник ће водити разговор о предвиђеним садржајима (ликовни садржаји), чиме ће створити услове, а ослањајући се на знања ученика стечена у другим областима, да сваки ученик пронађе своју тему за рад. Наставник никад не треба да каже коју ће тему ученици цртати, сликати или вајати! Ученик сам треба да дође до своје теме, то наглашавамо према планираном садржају, како се не би десило да на сваком часу наставник каже: „Данас ћете цртати или сликати слободну тему”. Ученик треба да изврши избор теме на основу добро вођеног разговора о опажању природе и човекових творевина које чине његово окружење. Добро би било када се ученици не би држали стандардизованих блокова за цртање. Добро би било када би могли и сами да изврше избор облика и боје папира или неке друге подлоге за цртање и сликање. То су најчешће врло јефтини папири, као што је натрон папир, пакпапир, чак и новинска хартија може да послужи као подлога за сликање. Треба врло често мењати формат папира, или подлоге на којој се нешто ради, да ли је то подлога за колаж, деколаж или асамблаж. Такве подлоге могу и да се препарирају разблаженим брашном и водом, или разблаженим лепком за дрво, или можда неким другим материјалом са неким другим везивом, што може и сам наставник да учини. На тај начин ће почети нека врста истраживачког рада у овој области. То ће уједно бити прилика да наставник уочава да ли су неки ученици ушли у манир користећи одређени материјал за рад. Ако се то деси код неких ученика, а дешава се да постају „вешти”, треба му понудити да ради са другим материјалом, који ће му пружити „отпор”, а он ће се трудити да реши проблем, те ће самим тим бити доведен у ситуацију да улажући „напор” буде и креативан.

За наставника би било повољно да сваке године сачињава нови годишњи и оперативне планове рада, чиме ће доказати и своју креативност у стварању услова за ученичку креативност, јер сваке године сачињава планове на основу прошлогодишњег искуства, што ће његову праксу континуирано унапређивати.

Припрема за час

Постоје две врсте припреме у настави ликовне културе. Прва припрема је визуелна или ликовна припрема. За сваку наставну јединицу (сваки час обраде новог градива), наставник треба да уради ликовни рад на нивоу захтева програма и претпостављених захтева према ученицима, у складу са образовним стандардима и узрасним могућностима ученика. Као што наставник треба да буде припремљен за друге области (зна математику), тако треба да буде припремљен и за наставу ликовне културе, јер је непримерено да наставник од ученика тражи нешто што ни сам не може да уради. Деца на том узрасту, по својој природи, имају потребу за имитацијом, а наставник треба да зна да њихове психофизичке и моторичке способности нису на том нивоу, да би их подстицао на имитацију (мимезис). То значи да им неће нудити технике и материјале непримерене њиховим могућностима и времену које имају на располагању. На тај начин ће створити услове да код ученика гради **искуство на искуство**, по принципу **очекивања неочекиваног**. У овој области треба предвидети око 50% знања и око 50% осећаја, водећи рачуна о непосредном естетском доживљају ученика у процесу рада и у процесу гледања уметничких дела која одговарају планираној целини програма. Исто тако, на крају сваког часа треба изложити све ученичке радове на фланелографу. Водити разговор о успешности рада у целини, када ће се уочити разлике у ликовном изразу код ученика. Неки ученици неће бити успешни у једном раду, али ће бити успешнији у неком другом раду, што значи да би до краја школске године сви ученици

требало да буду успешни зависно од њихове индивидуалности. Наставник би требало да забележи успешност њиховог рада у својој свесци коју интерно води, а оцене треба да даје на крају завршене целине програма. На крају и сам наставник ће осетити смисао свог ликовног рада који је на почетку часа сачинио за почетак овог часа, а у складу са планираним садржајем.

Писмена припрема

Писменом припремом ћемо предвидети основне вредности неког предвиђеног садржаја. На пример, кретање облика у простору. Ту ћемо се одредити према једном појму. У овом случају то може да буде кретање. То би био основни појам о коме ћемо водити разговор са ученицима опажајући природу, на пример, кретање лишћа на дрвећу, кретање ученика на часовима физичког васпитања, и слично. Потпојмови ће тада бити **облици** и **простор**. То значи да су они (потпојмови) у функцији схватања основног појма. Ученицима тог узраста треба понудити онолико информација колико их неће оптеретити, што значи око 5 до 10 информација. Информација може да буде реч, реченица, неки мали контекст. Из тога извлачимо циљ. Циљ треба да има образовно значење, које укључује и непосредни естетски доживљај. Из циља произлазе задаци естетичког карактера, у овом случају ослонци могу да се траже у кинетичкој уметности, затим задаци образовног карактера, што значи ослањамо се на доступне информације везане за кретање које ученици спознају кроз друге области, али и област модерне уметности. Када говоримо о васпитним задацима, ту пре свега мислимо на социјализацију и еманципацију ученика. Ствараћемо услове за обликовање колектива по личним, креативним могућностима ученика појединачно. Колектив треба да буде група креативних појединаца, чиме желимо да избегнемо формирање колектива по обрасцу наставника. Освешћивањем ученика о садржајима које савладава, не оптерећујући га кроз игру, стварамо услове и за његову еманципацију. Планирањем треба да предвидимо и практичне задатке, у ситуацији када треба да ученике научимо да практично користе средства и технике, како би што успешније реализовао своје идеје. У процесу планирања треба да бринемо о корелацији са другим наставним областима, што значи да се ослањамо на њихова знања из других области, што ће олакшати креативни приступ и у ликовном раду. Не треба да запоставимо и корелацију садржаја ликовне културе у вертикали. Ту мислимо на ослањање ученика на претходна искуства из ове области са претпоставком рада на наредним часовима. Из тога ће произаћи сазнање да водимо рачуна да не оптеретимо ученике захтевима на једном часу. Речју, треба смањивати захтеве усмерене према ученицима, како би развијали своја сазнања у току целе године.

За све то време треба размишљати и о дидактичким принципима, односно прилагођавању захтева узрасним могућностима ученика, наставном времену које је на располагању, али исто тако и о минималним средствима којим ученици треба да реализују задатак (наставник ће то сам најбоље уочити у току свог рада на визуелној припреми). То можемо тумачити и на другачији начин у овој области, када треба да начинимо композицију часа, јер све целине програма су различитог карактера, па је потребан и другачији редослед захтева у току једног часа. Ако је кретање облика у простору постављени захтев, онда све време треба да пратимо и да учествујемо у свим фазама рада заједно са ученицима, како бисмо помогли у техничком смислу успешну реализацију задатка. Како смо ученицима већ на претходном часу саопштили које материјале треба да донесу, упутићемо их у начине коришћења тог материјала по етапама. Да ли је то, како је то у овом упутству наведено, конструкција неког старог кишобрана, на коме ће се качити неки облици, или су то штапићи, ученику треба помоћи да се то у одређеном простору постави. Затим, у некој следећој фази треба им показати како да користе канап, како да долазе до својих оригиналних решења за сачињавање облика, како им помоћи да такве облике, по свом нахођењу постављају у одређени простор. А исто тако је корисно да, када заврше такав рад, ученици на неком папирићу пишу о чему размишљају док гледају свој завршен рад, што је прилика да поред образовног значења (мислимо на објекте физичког карактера), уочимо и, евентуални, њихов непосредни естетски доживљај. У овом случају то ће бити комбинована техника, а уз то ако

је цртао или сликао облике које је сачињавао на истом часу, имаћемо више техника. На тај начин рационализујемо време и не издвајамо посебно цртачке, сликарске или вајарске технике, али треба настојати да до краја школске године сви ученици прођу кроз све ликовне технике користећи све предвиђене материјале. Из овога се види да је могуће предвидети и фронтални и групни рад ученика, али не смета да се планира рад у паровима, као и индивидуални рад ученика. Наставник ће сам уочити, према преференцијама ученика, а и његовом педагошком односу према ученицима, како ће формирати групе и којим ће ученицима омогућити индивидуални рад. Методе рада биће у складу са карактером задатка и наставниковом креативношћу, што значи да наставник треба да буде креативан у стварању услова за те активности ученика.

Ток часа: Уводни део часа може да траје од 8 до 15 минута, зависно од припремљености ученика. Да бисмо остварили планирани садржај, мисли се на знања која су ученици стекли и у другим областима. Разуме се, такав задатак решаваће из аспекта ликовне културе. Главни део часа подразумева стручност наставника, односно његову способност да напише неку врсту малог есеја о предвиђеном задатку, кроз који ће провући све фазе рада са ученицима, као и своје евентуалне интервенције у индивидуалном раду са групама или појединцима. То ће уједно бити прилика да за ученике који показују појачано интересовање за област ликовне културе појачава захтеве, а када је реч о ученицима који су мање заинтересовани за решење тог задатка, да проналазе одговарајуће начине за мотивационе садржаје, како би и они били укључени у решавање постављеног задатка. Из овог произлази да је планирани садржај намењен укупној ученичкој популацији. Обавезно треба предвидети десетак минута при крају часа за разговор о успешности рада.

Образовни стандарди

У овој области су предвиђене четири димензије образовних стандарда. Прва димензија је опажање. На пример опажање **кретања** облика у простору. Друга димензија је **примање**, што значи, треба опредметити опажај кретања, јер нам се врло често дешава да пролазимо годинама поред неке зграде, и ако би нас неко питао како изгледа фасада такве зграде, тешко бисмо могли описати поменућу фасаду. Зато је потребно да водимо разговор о карактеристикама опажених вредности, да бисмо то упамтили. Трећа димензија је **разумевање** опажене и примљене визуелне информације. Да бисмо разумели нешто што смо опажали и примили као информацију, обично се води разговор о структурирању карактера такве информације. Четврта димензија је **поступање** према опаженој и примљеној информацији, а уз све то смо је и разумели, онда поступање може да буде у форми речи, реченица, писаног контекста, а у нашој области је важно да тако схваћен на индивидуалан начин, ученици поступају преко медијума и примерених материјала. Говорећи о опажајима, мислимо на све опажаје који се могу описати, или ликовним (визуелним) језиком изразити. Тако ћемо доћи у ситуацију да корелирамо опажаје (аудитивне, визуелне, тактилне...). Приликом оцењивања, треба да имамо у виду образовне стандарде, али и знање проткано осећајима или осећаје обогачене знањем претпостављене непосредним естетским доживљајем ученика. Увек треба имати на уму постављени циљ и задатке. У којој мери је реализован циљ и како су остварени задаци, тим пре што себе увек треба да преиспитујемо како би ученик, ако није био успешан у некој техници, решио постављени проблем, како би га решио у некој другој техници са другим материјалима. На томе треба да инсистирамо и у процесима вежбања, јер се у пракси такве ситуације врло често дешавају, да ученик буде успешнији у некој другој техници. Приликом оцењивања, треба се ослободити награђивања ученика за миметичка решавања (имитације, копирања, опонашања природе и човекових творевина), то због тога што је већ речено да ученици основношколског узраста не могу решавати такве захтеве. Ако ученици по својој природи имају потребу да имитирају, то им не треба спорити, али ми од њих немамо право да тражимо имитацију. Уколико смо уочили да је он ушао у манир, па је самим тим постао и вешт у копирању самог себе, треба га подстицати начином оцењивања да се ослободи манира.

Препоруке за остваривање програма

На првим часовима ликовне културе од ученика треба тражити да цртају и сликају различитим материјалима, како би наставник уочио ситуацију, односно са којом врстом искуства деца долазе у основну школу. Нека деца су у вртићима већ прихватила поједине схеме и шаблоне које су стекли као навику кроз ликовне активности. Нека деца су у својим породицама самостално цртала желећи у својој природи да комуницирају са својом средином. И у једној и у другој ситуацији, добијали су похвале за своје цртеже, на основу „критеријума” који су резултат социо-културног миљеа из ког деца долазе. Наставник би требало да има обимнију свеску у коју ће уписати имена ученика, а уз њихова имена и своја опажања о карактеристикама и навикама ученика да цртају истим материјалима (фломастери, оловке у боји, графитне оловке), схематски приказ предмета и објеката његове околине, што произлази из ликовних типова деце. Прве интервенције наставника на тим часовима биће да инсистира код ученика који су навикли да цртају истим материјалом да мењају материјал којим ће цртати и сликати, како бисмо их ослободили стечених навика. У свесци то све треба да буде забележено, а било би добро када би наставник имао свеску или свеске, да прати развојну линију ученика све до 4. разреда. Тиме ће уједно имати увид у успешност свог рада. То ће му дати истовремено и прилику да изврши интервенције у начинима свог рада, речју, то му је прилика и за лично усавршавање. Треба напоменути да у току четворогодишњег рада пожељно је да наставник шаље ученичке радове на колективне конкурсе, што је још једна прилика за њихово вредновање.

Препоруке за остваривање програма у другом разреду

1 Кретање облика у простору (6 часова – 4+2)

Кретање више облика у простору, кретање једног облика у простору.

Појмови: кретање, простор.

1. У овој целини програма имамо три појма: кретање, облик и простор. Ни о једном појму не треба ученицима саопштавати информације у смислу теорије форме, имајући у виду узрасне могућности ученика, а посебно њихову перцепцију. Извући ћемо појам кретања. У том случају ће појам облика и појам простора имати карактер потпојмова. Како су деца по својој природи све време у покрету, уверени смо да им је могуће објашњавати не само њихово кретање, већ и кретање облика у природи. На пример, опажање кретања лишћа на дрвећу (бреза, платан, шљива, храст и све што чини њихово окружење у природи). Као супротност кретању, треба их наводити да опажају статичне облике у природи, на пример кућу, школу, аутобуску станицу... А кад поменемо аутобуску станицу, треба имати у виду и аутобусе који се крећу и разне друге предмете које је човек сачинио, а који се такође крећу. Уколико су то садржаји, остаје питање шта је то шта ће ученици радити на часу. Ако бисмо им рекли да цртају лист брезе, платана или неког другог дрвета, њихов цртеж ће бити статичан. Према томе, шта је то што они могу да чине на часу? Навешћемо неке примере. Ако бисмо повезали, у смислу корелације, овај задатак са садржајима математике, могли бисмо ученицима да кажемо да нацртају на папирима неке од геометријских модела које уче (троугао, квадрат, круг, правоугаоник...). Пошто нацртају геометријске моделе, треба да их исеку, да их нанижу на канап, па када све то окаче на неки положени штап у простору, десиће се неко кретање. Кретање је условљено струјањем ваздуха, слично као што се креће лишће на дрвећу, али кретање може да буде условљено и расподелањем канапа или конца. Ако бисмо ученике поделили у групе, једна група може да решава задатак са геометријским моделима, друга група може да решава задатак са слободно исцепаним облицима на сличан начин. Трећа група може да користи штапиће различитих величина (од 10 до 70 cm) уколико би се у простору поставио дужи штапић (до 1 m), на чијем крају би био везан канап, потом на средину новог штапића од 50 cm, на чијим крајевима се такође могу везивати мањи штапићи, уједно трагајући за равнотежом, па на крајевима тих штапића везивати још мање штапиће, водећи рачуна о равнотежи, чиме се добија нека врста „грозда” од већег броја штапића који ће се кретати у простору. На тај начин се добија и физичка и визуелна равнотежа и кретање

облика у простору. У процесу рада са ученицима, може се говорити и о једначинама у математици. О равнотежи леве и десне стране композиције. Из тога могу произаћи многе приче које ће креативан наставник да осмишљава у процесу рада са ученицима.

2. Комбинована техника, цртачке и сликарске технике.

3. Папир, маказе, дрвени штапићи, лепак, канап, конач, конструкција старих кишобрана...

II *Дејство светлости на карактер облика (светлости)* (4 часа – 2+2)

Природна и вештачка светлост, силуета, сенка (сопствена и бачена), фигура и позадина, светло и сенка у фигури.

Појмови: светлост, силуета.

1. У циљу континуитета сазнање о појму светлости треба наставити са играма светла и сенке ослањајући се на садржаје које су ученици учили у првом разреду. То је учињено због обиља могућности креативног трагања и ученика и наставника с једне стране, а с друге, утемељивања знања о значају светлости у природи као једног од значајних услова живота.

2. Комбинована техника, цртачке технике, сликарске и вајарске технике.

3. За овакав рад, поред поменутих садржаја и техника, и сам наставник ће уочити шта му је потребно од материјала за реализацију основног садржаја. Поред већ поменутих материјала, за технике изражавања могу се користити и одговарајућа дидактичка средства (поменути графоскоп, репродукције уметничких дела или фото-копије неких објеката).

III *Амбијент – сценски простор* (6 часова – 4+2)

Израда маски, костима и сцене.

Појмови: амбијент, сцена.

1. Смисао увођења ове целине у садржаје програма ликовне културе јесте да се са ученицима воде разговори о опажању и препознавању карактеристика разних амбијената. По чему препознајемо амбијент учионице, аутобуске станице, улице, породичне куће, музеја, наставник ће у својој средини наћи још много примера. Разговор треба водити тако да ученици саопште што више својих опажања. Самим тим, доприноси се ваљаном стицању увида у учениково искуство. Из тога ће произаћи и планови наставника за извођење рекреативне наставе, али и непосредног рада ученика у разним техникама. Битан је и аспект са кога ће наставник прићи решавању оваквог задатка. Један аспект може да буде сценски простор. И у учионици може да се начини сцена неког амбијента, и то оног амбијента за који се ученици определе у разговору са наставником. Како је реч о целини програма која нуди повезивање садржаја са књижевношћу, физичким васпитањем, светом око нас, другим речима, сви садржаји који се савладавају на овом узрасту могу да буду уведени у реализацију оваквог задатка.

2. Цртачке, сликарске, вајарске, комбиноване технике.

3. Меке оловке, темпера боје, глина, пластелин, папир, картон, разни други материјали, зависно од сценарија који ће сачинити наставник.

IV *Лето писање са калиграфијом* (16 часова – 10+6)

Писање латиничких слова, упоредо са учењем латинице на часовима матерњег језика. Писање ћириличких слова.

Појмови: ћирилица, латиница.

1. Повлачење уских, кривих линија, повлачење широких, правих и кривих линија. Писање ћириличких и латиничких слова. Повезивање слова у речи.

2. Повлачење уских, косих, правих и положених линија; повлачење широких, косих, правих и положених линија; повлачење отворених и затворених линија; писање слова упоредо са учењем абетецеде.

3. Материјали – лепо заоштрене столарске оловке (пљоснате); обичне графитне оловке са ознаком „Б” пљоснато заоштрене; штапићи од сладоледа такође пљоснато заоштрени; воштани пастел, такође пљоснато заоштрени, метално перо и туш или пенкало.

V *Контрасти* (12 часова – 8+4)

Природни и вештачки облици, слагање – разлагање, разлагање – слагање, једнобојан – вишебојан, обрађен – необрађен, прав – крив, једноставан – сложен, испупчен – удубљен.

Појмови: контраст.

1. Свугде у нашој околини можемо уочити контраст. На пример, природни и вештачки облици. Ноћ, дан, једнобојан, вишебојан, обрађен, необрађен, прав, крив, светло, сенка и сл. Све то могу бити поводи за ликовно изражавање у свим техникама. То треба да узмемо као ликовни садржај, а имајући у виду велике могућности за избор тема, мотивационе садржаје, сам наставник може да проналази, по једноставној логици – колико је наставника толико може бити и начина за мотивацију, а колико је ученика толико може да буде и тема за реализацију овог задатка.

2. Цртачке, сликарске, вајарске, комбиноване технике.

3. Меке оловке, темпера боје, глина, и сви материјали који се у одређеном тренутку могу користити за реализацију неке ученикове идеје.

VI *Индивидуално коришћење различитих материјала за рад (паковање)* (6 часова – 4+2)

Обликовање необичних објеката.

Појмови: паковање.

1. И у многим досадашњим задацима уводимо ученике у опажање природе. У том процесу, не запостављамо њихове индивидуалности и посебности у процесу опажања и тумачења природе. Наставник никад неће инсистирати да ученик копира природу, већ ће водити рачуна да он на свој симболичан начин саопштава детаље природе, по логици да од природе узме онолико колико он сматра да треба да узме (не све), па да у свом раду, као природно биће, додаје опет по својој вољи шта процени да је потребно додати. Тако би требало да изгледа један индивидуални креативни рад ученика. У овом задатку можемо и себе преиспитивати – колико смо увели ученике у конвенције одраслих, имајући у виду агресивност спољног света, што би требало да учинимо на врло једноставан начин. А то значи да већ неке устаљене конвенционалне вредности прекривамо како бисмо дошли до новог психичког изазова код ученика. Позната је дететова, или човекова, радозналост или неизвесност у посматрању запакованог облика (уредно – неуредно). Обична празна кутија, која је запакована на устаљен, конвенционалан начин, изазива радозналост и потребу за распакивањем. Можда не треба ни помињати колико лоше скупocene играчке поклоњене детету убрзо буду уништене. Због чега?

2. Цртачке, сликарске, вајарске и комбиноване технике.

3. Потрошни материјал прилагођен узрасту ученика. Канап, восак, меке оловке, темпера боје, глина.

VII *Знаци и симболи* (4 часа – 2+2)

Печат, грб, симболи, словни и нотни знаци.

Појмови: хералдика.

1. Имајући у виду значај хералдике и уопште значај симбола и знакова у савременој социо-културној средини, а посебно када је реч о рачунарима, одећи и обући („маркирана” обућа и одећа), поставља се питање како доводити до свести ученицима критеријуме везане за рекламу и опште присуство знаковности у нашем окружењу. Разуме се да је проблем врло сложен, али ово може да буде један мали допринос разговору са ученицима о тим нама наметнутим вредностима. И сами они нешто могу да учине, с тим што ће наставник водити рачуна о мери, средствима и психофизичким могућностима ученика. Пракса је показала да је погрешно на почетку часа показивати знаке било које врсте, јер ученици имају визуелно памћење кад желе да имитирају већ виђене знаке. За наставника остаје велики проблем, да поред нуђења критеријума о знацима и симболима, од ученика добије нека њихова идејна решења. Проблем је и литературе, на коју би се могли ослонити за тумачење поменутих вредности, поготову кад се има у виду брзо напредовање спољне културе, која није својствена менталитету наших људи. Понудићемо један од начина за учениково креативно стварање, када може прво да на свом папиру наслика неколико мрља, па тек онда, у некој од наредних фаза, да тражимо повезивање тих мрља у неки његов знак, када он може имати своје тумачење нечега, само њему својственог. Не морају то само да буду мрље, то могу бити тачке, линије и неки други облици, од било ког материјала, од којих се може поћи у свет промишљања са ознаком самосвојне ученикове креативности.

2. Цртање, сликање, вајање, комбиноване технике.

3. Меке оловке, темпера боје, старе фотографије, колажи, хартија, картони...

VIII *Једнобојна композиција ујошребних предмета (клуаж)* (6 часова – 4+2)

Појмови: клуаж, једнобојан.

1. У овом задатку ученици треба да прикупе отпадну амбалажу, да по својој вољи начине композицију лепљењем на неку картонску подлогу и када све то заврше, да бисмо се ослободили сугерирања досадашње функције тих предмета, таква композиција треба да буде премазана белом бојом. Још један од начина јесте да се преко тако организоване композиције постави газа, преко које се такође пређе белим акрилом. После сушења, добијају се нови облици, нове светлинске вредности, које дају нове шансе за даља дограђивања цртања или сликања према учениковој жељи. Облику смо променили значење. Ово што је предложено није једино решење. Наставник ће наћи можда и боља.

2. Комбиноване технике, сликарске, цртачке и вајарске технике.

3. Ситна амбалажа, картони, разни папири, темпера боје, оловке, акрилна бела боја...

IX *Замислиња* (6 часова – 4+2)

Вербални опис, текст, фотографија...

Појмови: фотографија.

1. У овом задатку треба трагати за асоцијацијама ученика. Једна реч може да буде повод. Учитељ може питати ученика: „О чему размишљаш када кажемо дрво?“ Сваки ученик ће имати своју причу о том појму. Или, на пример, ако нађемо неку стару фотографију, можемо питати: „О чему размишљаш док гледаш у ову фотографију? Можеш ли нам нешто рећи о њој?“ Ако прочитамо неки текст, примерен узрасним могућностима ученика, који, такође, може да буде повод за разговор и појединачна тумачења и решења ученика у ликовном раду, већ смо нешто успели. Шта је то што смо успели? Успели смо, прво, у различитостима тема, а задржаћемо и даље наш захтев, да поред трагања за dobrим процесима рада, имамо и примерене резултате у свим ликовним техникама. Наставник ће захваљујући својој инвентивности пронаћи праве начине мотивисања ученика за ову врсту слободнијег рада, али не слободних тема, кад ће понављати нека своја претходна искуства у виду схема и шаблона.

2. Цртачке, сликарске, вајарске, комбиноване технике.

3. Меке оловке, папири различитих облика и боја, темпера боје, глина, пластелин и други материјали уколико се деси да ученици имају потребу за њим.

X *Преобликовање материјала или предмета* (6 часова – 4+2) *њиховим спајањем (везивање)*

Појмови: везивање.

1. Како је реч о појму везивања који је изузетно значајан у животу човека, његовом деловању, међуљудским односима, поред већ поменутог везивања у материјалном смислу, можемо говорити и о духовној вези човек – Бог, човек према човеку, љубавној вези. Мислимо, дакле, на све оно што човека чини човеком у антрополошком, психолошком и социолошком смислу. И у другом разреду је предвиђено неколико садржаја тог карактера, који треба да се ослоне на сличне садржаје из првог разреда. Појам спајање или везивање врло је садржајан из аспекта трагања за свим облицима везивања које човек користи у непосредној околини. Закопчавање као везивање, што је симбол мануфактуре, рајсфершлус као везивање, што је симбол индустрије, зидање као везивање, лепљење као везивање, закивање као везивање, варење као везивање, ткање као везивање, шивење као везивање... Све шта човек чини има карактер везивања. У природи је то рашћење, на пример лист на грани није везан, он је израстао итд. Битно је наводити ученике да опажају такве вредности у непосредној околини, а оно шта треба да учине, нећемо тражити мимезис, јер им то не дозвољавају њихове психофизичке могућности, већ ћемо начинити нешто супротно, на пример, прошнирати два облика свеже глине, везивати глину саргијом, канапом и томе слично.

2. Вајарске и комбиноване технике.

3. Глина, канап, тканина, мека жица, штапићи обрађени и необрађени, и сл.

3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА У РАДУ СА ДЕЦОМ СА СМЕТЊАМА У НАПРЕДОВАЊУ У РЕДОВНОЈ ШКОЛИ¹

ПОРЕМЕЋАЈИ АУТИСТИЧКОГ СПЕКТРА

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Аутизам је развојни поремећај који се испољава до треће године живота. Тежина клиничке слике варира од најтежих манифестација аутизма до сасвим дискретних форми аутистичког понашања. Зато и говоримо о поремећајима аутистичког спектра.

Ма колико се међусобно разликовали, сви поремећаји аутистичког спектра имају неке заједничке карактеристике: поремећај социјалних интеракција, поремећај комуникације и стереотипије у понашању.

ПОРЕМЕЋАЈ СОЦИЈАЛНИХ ИНТЕРАКЦИЈА

Деца са аутизмом често немају потребу да остваре контакт са другим особама или се, пак, социјални контакт остварује само да би се задовољиле властите потребе. Дете које је повређено, уплашено или тужно, неће тражити утеху од друге особе, нити ће покушати да са другом особом подели своје задовољство. С друге стране, деца са аутизмом углавном не препознају емоције других људи. Контакт погледом је обично површан и краткотрајан, пре свега због тога што дете са аутизмом не уме да прочита емоцију са лица друге особе. Многа правила социјалног живота, почев од оних најлакших, па све до најкомплекснијих, особе типичног развоја усвајају спонтано, без икакве формалне обуке. За децу са аутизмом, неписана правила социјалног функционисања представљају велику загонетку која се може само делимично решити упорним и систематским радом.

ПОРЕМЕЋАЈ КОМУНИКАЦИЈЕ

Нека деца са аутизмом уопште не говоре. Код ове деце не јавља се ни гест као спонтани покушај да се надомести недостатак вербалне комуникације. У многим случајевима, развија се говор који нема комуникативну функцију. Често се у говору запажају: бизарна модулација гласа, ехолалија (понављање туђих речи), неологизми (измишљене речи), идиосинкразије (говор специфичан само за ту особу), неправилна употреба личних заменица (о себи говоре у трећем, а често и у другом лицу)... Изразити су поремећаји прагматике, чак и код деце са високофункционалним аутизмом, која имају развијену вербалну комуникацију. Они се испољавају на различите начине: дете не уме да одреди адекватну удаљеност од саговорника; да прилагоди интензитет и модулацију гласа социјалним захтевима; да препозна када би требало да ћути а када да говори; да одреди колико би дуго требало да говори о одређеној теми; да препозна комуникационе намере саговорника итд. Деца са аутизмом, осим у ретким случајевима, не разумеју идиоме, фразе и сарказам у говору. Њихово разумевање говора је буквално.

СТЕРЕОТИПИЈЕ У ПОНАШАЊУ

Деца са аутизмом често су заокупљена бојом, мирисом, текстуром, вибрацијом и другим карактеристикама предмета који су небитни за њихово функционисање. Понекад имају ритуале који могу бити везани за било који аспект живота: исхрану, облачење, успављивање... Углавном имају отпор према променама. Многа деца са аутизмом имају стереотипне покрете телом или деловима тела (лепршање рукама, клађење, љуљање, увртање прстију, ход на врховима прстију итд.). Деца са високофункционалним аутизмом могу имати

¹ Из приручника за наставнике *Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи* проф. др Ненада Глумбића и Љиљане Вдовић, Едука, Београд, 2012.

уска, ограничена и необична интересовања. Тако се дешава да ученик нижих разреда основне школе одлично познаје возове, пилоне или неке врсте животиња, а да при томе има отпор према већини наставних садржаја који се обрађују у школи.

ОСТАЛИ ПОРЕМЕЋАЈИ

Осим наведених, ученици са аутизмом могу имати и бројне друге поремећаје који на различите начине утичу на њихово образовање.

Поремећаје аутистичког спектра карактерише учестала појава сензорних абнормалности. Оне се најчешће испољавају: у облику сензорне преосетљивости, када обични звуци и додир изазивају бол и друге непријатне сензације; у виду снижене осетљивости појединих чула; у виду немогућности да се јасно идентификује извор звука и да се занемари позадинска бука; у облику снижене толеранције на дуготрајно излагање сензорним стимулусима итд.

Аутизам се може комбиновати са било којим нивоом интелектуалног функционисања, од најтежих форми интелектуалне ометености до просечних или чак натпросечних интелектуалних способности.

Код деце са аутизмом и тежим облицима интелектуалне ометености може се очекивати и не тако ретка појава епилептичних напада који су изузетно ретки код деце са високофункционалним аутизмом.

У овој последњој категорији, пак, честа је моторичка неспретност, која се може испољити и неким обликом диспраксије. Један од облика диспраксије код деце школског узраста јесте и поремећај рукописа – дисграфија.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

На основу доброг познавања природе аутистичког поремећаја, могуће је осмислити извесна упутства за образовно–васпитни рад са овом популацијом. Међутим, ниједно упутство не би требало схватити као рецепт који би се могао применити на сваку појединачну ситуацију и на свако дете са аутизмом. Наставницима се саветује да пажљиво прочитају општа упутства за прилагођавање образовно–васпитног рада деци с поремећајима аутистичког спектра, а да све недоумице разрешавају уз консултацију са дефектологом.

1. Обезбедите структуриран ритам дана

Деца са аутизмом не умеју да организују и користе слободно време на продуктиван начин. Зато им је потребно обезбедити високоструктуриран ритам дана, и код куће и у школи. Потребно је да се установи одређена рутина које ћемо се придржавати што је више могуће. Једном установљена рутина пружа детету са аутизмом утеху и сигурност.

2. Користите визуелну подршку

За многу децу са аутизмом слике имају много већи значај у преношењу порука него речи. Зато користите визуелну подршку кад год је то могуће. Ако ученику дајете вербални налог који он не разуме, престаће да вас слуша. Слика ће му помоћи да остане у контакту са вама. Потребно је, наравно, да дете разуме значење одређене слике. Зато би слике требало да буду сасвим реалистичне, без непотребних детаља и карикатура. Уколико дете не разуме слику, можете користити фотографије или тродимензионалне објекте. Када дете овлада одређеном активношћу, визуелна подршка се смањује, а некада и сасвим укида. Визуелна подршка је посебно значајна приликом стварања распореда.

3. Направите распоред активности

Добро структуриран ритам дана уз адекватну визуелну подршку најбоље се може остварити креирањем визуелних распореда. Визуелни распореди омогућавају деци са аутизмом да предвиде редослед активности, да боље усмере пажњу и да се осећају сигурном. Најбоље би било да се направи један општи визуелни распоред, који би служио за структурирање активности у току једног школског дана, и низ специфичних визуелних распореда који се односе на конкретне активности у току једног школског часа или неке ваннаставне активности.

Како да направимо општи визуелни распоред? Потребно је да прво изаберемо слике, фотографије или симболе са одређеним значењем. На пример, цртеж или фотографија лопте може да означава игру у школском дворишту. Визуелна средства треба пластифицирати јер ће се користити током дужег временског периода. Дете треба да научи значење одређеног симбола. То се постиже дуготрајном, доследном и свакодневном употребом истих симбола у идентичним околностима. Иако симболи могу бити поређани на једном листу папира, много је ефикасније да се у прављењу визуелних распореда користи чичак–трака. Чичак–трака треба да се постави на јасно видљиво и лако доступно место, нпр. на унутрашњу страну врата учионице. Боја чичак–траке треба да се јасно разликује од боје коришћених симбола. Сlike које означавају главне активности у школи поређамо на чичак–траку одозго надоле. Нпр. можемо имати слику која се односи на час математике, затим слику која означава мали одмор, слику која се односи на час матерњег језика, слику за активност у школском дворишту итд. Испод сваке слике треба да буде и словима назначена активност. У већ наведеном примеру са лоптом, на дну пластифициране картице на којој је фотографија лопте написаћемо „игра у дворишту“. Картице се увек ређају тако да се између појединачних слика види чичак–трака у дужини од око 5 цм. На дну чичак–траке прави се џеп или сандуче у које ће се картице са симболима одлагати када одређена активност буде завршена. У близини визуелног распореда не би требало да буде других визуелних средстава.

На почетку сваког радног дана доведемо ученика до места на коме се налази визуелни распоред и укратко испричамо шта ћемо радити тога дана. Задржимо се на првој картици и кажемо шта та картица представља. Затим скинемо картицу са чичак–траке и однесемо је до места где ће се обавити одговарајућа активност. Када активност буде завршена, заједно са дететом одлажемо картицу у џеп или у кутију на дну чичак–траке, а затим узимамо следећу картицу и са њом поступамо на идентичан начин.

Овај поступак се, у зависности од способности детета, може донекле модификовати. За децу ненавиклу на визуелне распореде некад ће бити потребно да се и на месту на коме се обавља активност налази симбол те активности. С друге стране, деци која су извежбана у коришћењу визуелних распореда биће довољно да распоред дневних активности буде написан у свесци. Ако ученик уме да чита, распоред се може организовати у форми чек–листе, тако да ученик може да штиклира сваку активност која је завршена. Важно је да се визуелни распореди користе упорно, без обзира на то што нам се можда чини да дете не разуме њихово значење.

За децу која не говоре и не разумеју налоге, користите стварне предмете у циљу антиципације следеће активности. На пример, десетак минута пре часа физичког васпитања дајте им да држе малу гумену лопту; ако одлазе кући колима, неколико минута пре поласка дајте им аутомобил играчку. Понављајте ове активности свакодневно користећи увек исте предмете.

Помоћу визуелних распореда може се организовати и било која друга активност: овладавање одређеном вештином, учење неког садржаја или израда домаћих задатака. Приликом израде домаћих задатака, важно је да ученик унапред зна колико ће нека активност трајати. Ако, на пример, треба да напише три реда неког слова, потребно је да му се да свеска у којој је на почетку сваког од три реда написано по једно слово. Родитељи треба да направе визуелни распоред у коме ће се наизменично смењивати картице са словом (три картице за сваки ред) и картице које означају награду која ће уследити након сваког исписаног реда.

4. Наградите дете

Ако се одлучите да помоћу визуелног распореда подучавате ученика са аутизмом, једна од картица морала би да се односи и на награду. Награда се добија као резултат успешно изведених активности. Она се може користити и за поткрепљивање социјално пожељног понашања. У избору награде руководимо се жељама самог детета. За неко дете ће адекватну награду представљати „смајли“, жетон или балончић, док ће за неко друго дете функцију награде имати комадић омиљене хране или краткотрајно обављање омиљене активности.

5. Говорите конкретно и јасно

Говорите јасно. Не користите сувишне речи. Уместо да кажете: „Данас је прилично хладно. Не би било лоше да обучеш јакну када будемо ишли у шетњу“, једноставно реците: „Обуци јакну“. Питајте ученика шта сте рекли да бисте проверили да ли вас је разумео. Немојте користити идиоме. Ако кажете детету да се „претвори у уво“, можете очекивати само две реакције: дете не разуме шта сте изговорили или, пак, добија панични напад јер нити зна како да се претвори у уво, нити жели да постане уво. Избегавајте иронију и сарказам. Вашу иронично изговорену опаску да уживате када дете лупа вратима, ученик са аутизмом схватиће буквално. Иако вам то не изгледа учтиво, радије кажите: „Дај ми књигу“, него „Да ли би могао да ми даш књигу?“ Ако ваш налог није експлицитан, дете са аутизмом помислиће да га питате да ли он може (тј. има способност) да вам да књигу. Ако нудите избор, нека ваша понуда буде што конкретнија. „Да ли би волео да црташ црвеном или плавом оловком?“ много је боља опција него питање: „Којом би бојицом волео да црташ?“ Имајте у виду да деца са аутизмом боље реагују на визуелну него на слушну информацију. Према томе, ако дете уме да чита, добро би било да му напишете своје захтеве.

6. Преусмерите стереотипе

Ограничена интересовања, стереотипије и ритуали саставни су део клиничке слике аутизма. Извесни стереотипи у понашању никада неће нестати. По правилу, стереотипије не треба забрањивати већ преусмеравати. То је могуће само ако детету понудимо другу активност, врло сличну његовом стереотипу, која ће имати социјално прихватљиву форму. Дешава се, на пример, да дете хода тачно одређеном путањом по учиниоци. Можемо да направимо од итисона кружне облике које ћемо поређати у непосредној близини његове путање и тражити да хода газећи по кружним формама. Ако дете има неки стереотипни покрет телом, можемо осмислити игру у којој ће се тај покрет користити у комбинацији са неким другим, сличним покретом. Овакве активности се могу лепо уклопити у наставу физичког или музичког васпитања. Ако у току одређеног часа немамо могућности за реализацију наведених активности, евентуалну појаву стереотипија треба игнорисати.

Нека деца имају отпор према променама, а свака промена рутине изазива страх. Ако нашу уобичајену активност у дворишту морамо да изменимо због лошег времена, онда би што пре у визуелном распореду требало заменити картице како би се дете навикло на новонасталу ситуацију. У извесним случајевима, деца са аутизмом пружају отпор према променама које су свакодневне и које чине саставни део школских активности, као што је одлазак у фискултурну салу. У том случају потребно је да више пута у току претходног часа кажемо да ће следећи час бити одржан у фискултурној сали прецизирајући колико је времена остало до завршетка часа. Нпр. можемо рећи да за десет (пет, три...) минута почиње час физичког. Иако деца са аутизмом често немају концепт метричког времена, свакодневним понављањем наведених активности постепено се навикавају на правилну употребу термина којима се одређује трајање. Оријентација у времену лакше ће се постићи ако користимо тајмере или пешчане сатове. Уколико је дете изразито анксиозно приликом преласка из једне у другу просторију, треба му дозволити да са собом понесе омиљену играчку или неки други предмет за који је нарочито везано.

Ако ученик са аутизмом има уска и ограничена интересовања, њих би требало искористити као потенцијал за усвајање наставних садржаја из различитих предмета. Ако је, на пример, ученик фасциниран животињама и ако има снажан отпор према математици, онда ћемо таблицу множења обрађивати задацима следећег типа: „Ако у седам кавеза има по три мајмуна, колико има укупно мајмуна?“ На сличан начин могу се обрађивати граматика, ликовно васпитање итд.

Повремено се ученику са аутизмом могу дозволити омиљене активности у форми награде или као део процеса учења. Тада се, међутим, суочавамо са проблемом временског ограничавања такве активности. Због тога је потребно да се одреди правило у погледу трајања одређене активности. Добро је да дете у сваком тренутку зна колико му је преостало времена за омиљену активност. То се постиже употребом тајмера који визуелно приказују проток времена. Иако су врло једноставни уређаји, тајмере је понекад тешко набавити у нашој средини. Уместо тога, могу се користити пешчани сатови различите величине.

7. Поставите јасна социјална правила

Деца са аутизмом не поштују ни најосновнија правила понашања. Имајте у виду да се не ради о невоспитању, већ о неразумевачу социјалних правила. Ако ученик са тежим обликом аутизма не показује интересовање за друге особе, потребно је да га постепено укључимо у интерактивну игру. То је најбоље учинити на часу физичког васпитања тако што ћемо организовати наизменичне активности. Деца са високофункционалним аутизмом имају већи капацитет за разумевање социјалних правила, али их не могу усвојити спонтано. Корисно средство за прихватање правила понашања јесу тзв. социјалне приче. Ове приче се пишу за сваку конкретну ситуацију, а могу бити презентоване и у сликовној форми. У причи се описује одређена ситуација, како се протагонисти приче осећају и шта би се могло десити.

8. Помозите ученику са аутизмом да се избори са сензорним проблемима

Деца са аутизмом не могу да игноришу небитне сензорне стимулусе и да разликују важније и мање важне информације. Зато је потребно да са плафона уклоните све висеће елементе, а са зидова и панела све цртеже, графиконе и друге визуелне садржаје који се не користе свакодневно. Алтернативно, визуелна средства се могу прекрити и приказивати само када је то неопходно. Учиниоца не би требало да буде у непосредној близини улице. Ученик са аутизмом треба да седи у предњем делу учионице, удаљен и од прозора и од врата, како би опажао што мање непотребних стимулуса. Сто за којим седи дете не би требало да буде обојен јарким бојама. На столу треба да се налази само оно што је тренутно потребно за рад.

Нека деца са аутизмом изузетно су осетљива на звукове одређене фреквенције. Ова деца најчешће покривају уши рукама. Ако дете виче или на други начин прави галаму, могуће је да му смета околна бука коју покушава да маскира звуцима које само производи. Оваквој деци треба дозволити да се привремено изолирају. У ту сврху се могу користити ниски паравани, који не заузимају много простора, слушалице и антифони. Ако се дете плаши одређеног звука (нпр. дела неке песме), можете снимити такву песму и пуштати је сваког дана тако што ћете интензитет тона подесити испод границе чујности, постепено га појачавајући до прихватљивог нивоа.

Деца са аутизмом могу имати снажне негативне реакције на трепћуће светло. Ако сте убеђени да светло не трепери, вероватно грешите. Реч је о томе да ни ви ни друга деца не можете опазити оно што опажају нека деца са аутизмом. Да бисте избегли треперење светла, користите увек нове сијалице, избегавајте употребу флуоресцентног светла, а уместо компјутера користите лаптоп. Посаветујте родитељима да затраже савет офталмолога у вези са евентуалном куповином ИРЛЕН наочара са обојеним филтерима. Ако дете уме да пише, избегавајте папир интензивно жуте боје. Бели папир, који се у нашим школама најчешће користи, такође није најбоље решење за децу са аутизмом. Уместо тога користите сиви, светлоплави или светлозелени папир.

Нека деца са аутизмом не подносе поједине тактилне стимулусе. Уверите се да им не смета текстура одеће или наставног средства. Не додирујте их.

Извесни облици понашања (љуљање, окретање укруг, пењање по столовима, повишена покретљивост итд.) упућују на могућност да је детету са аутизмом потребна интензивнија сензорна стимулација. Овој деци је потребно дозволити да повремено учествују у моторичкој активности, најбоље у виду награде за извршени задатак. Осим тога, детету које је стално у покрету потребно је дозволити да носи испуњени прслук, будући да снажан притисак обезбеђује неопходну стимулацију. Ношење испуњеног прслука требало би ограничити на временски интервал од двадесет минута. Искористите часове физичког васпитања за стимулацију љуљањем. Дете може да се љуља на љуљашци или на великим лоптама за пилатес лежећи на стомаку, при чему масирамо леђа кружним покретима у смеру казаљке на сату. Нека деца ће уживати ако их увијемо у струњачу и благо котрљамо. Искуство показује да се током љуљања и лежања у струњачи боље учи говор него током уобичајених активности у учионици.

9. Укључите друге ученике у систем подршке

Осталој деци из разреда објасните зашто се ученик са аутизмом понаша на одређени начин. Мотивишите их да учествују са њим у интерактивној игри. Искористите прилику када се организује излет или нека друга ваннаставна активност да одредите децу која ће бити задужена да помажу детету са аутизмом. Деца се бирају само ако се добровољно пријаве. Посебно ћете истаћи њихову улогу ако им доделите неки беџ или траку са натписом који указује на њихову функцију. Тиме, не само да помажемо детету са аутизмом, већ и код осталих ученика развијамо одговорност, толеранцију и самопоштовање. Посаветујте се са дефектологом у вези са формирањем „круга пријатеља“ и других облика вршњачке подршке.

БЛАЖЕ СМЕТЊЕ У МЕНТАЛНОМ РАЗВОЈУ

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

У овој публикацији под блажим сметњама у менталном развоју подразумевамо стање лаке интелектуалне ометености. Сваки облик интелектуалне ометености карактеришу значајна ограничења у интелектуалном функционисању и адаптивном понашању. Наведена ограничења настају у развојном периоду, тј. до 18. године живота. Највећи број деце са интелектуалном ометеношћу има блаже сметње у менталном развоју. Ова деца имају успорен развој когнитивних, говорно–језичких, моторичких и социјалних способности, што у многим случајевима постаје очигледно тек у млађем школском узрасту. Деца са лаком интелектуалном ометеношћу имају исте физиолошке, емоционалне и социјалне потребе као и сва друга деца. Међутим, ова деца ступају у животну утакмицу са лошије развијеним адаптивним способностима од вршњака из опште популације. Многе карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју могу се разумети само унутар друштвеног контекста. Приликом навођења заједничких карактеристика ове деце треба имати на уму да је реч о изузетно хетерогеној популацији. Стога је нереално очекивати да ће се свако појединачно дете уклопити у општи приказ лаке интелектуалне ометености који наводимо у овом тексту.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу пролазе кроз исте фазе сазнајног развоја као и деца из опште популације, али нешто споријим темпом. Осим тога, ова деца не достижу највише нивое формалних логичких операција. Њихово је мишљење конкретно тако да се радије фокусирају на очигледне карактеристике предмета, појава или бића него на нека

мање видљива, апстрактна својства. Из истих разлога, ова деца ће лакше разумети актуелна догађања него догађаје из прошлости или хипотетичке ситуације у будућности.

ПАЖЊА

Ученици снижених интелектуалних способности, по правилу, имају краткотрајну пажњу. Неуспех у учењу, бар једним делом, може се објаснити и тиме што деца не поклањају довољно пажње постављеном задатку. Осим тога, ова деца имају и мањи обим пажње, тј. не могу истовремено да обрате пажњу на већи број релевантних стимулуса. Некада усмеравају пажњу на мање битне аспекте задатка, занемарујући при томе најважније информације.

ПАМЋЕЊЕ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу тешко памте нове информације, а већ запамћене релативно брзо заборављају. Основни проблем ове деце јесте недостатак ефективне стратегије упамћивања. Посебно тешки за упамћивање јесу ментално и језички захтевни задаци.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Деца са блажим сметњама у менталном развоју имају успорен, а у неким случајевима и атипичан, говорно–језички развој у области артикулације, семантике, синтаксе и прагматике. Артикулациона одступања могу се испољити у облику омиције (изостављања гласова), супституције (замене једног гласа другим стандардним гласом) или дисторзије (измењене артикулације гласа као у случају „котрљајућег р“). На плану семантике, најизразитији проблеми односе се на ограничен вокабулар и недовољно познавање лексичких односа између речи. Синтаксичке конструкције могу бити врло специфичне, у складу са когнитивним функционисањем појединца. Највеће проблеме ова деца имају у домену прагматике, тј. правилног разумевања и употребе говора у социјалном контексту.

МОТИВАЦИЈА

Ако нека особа мисли да су за све успехе и неуспехе у њеном животу одговорни судбина, случај или други људи, кажемо да таква особа има спољашњи локус контроле. Насупрот томе, особе са унутрашњим локусом контроле сматрају да је највећи број позитивних и негативних догађаја у њиховом животу резултат њихове властите активности. Мала деца, без изузетка, имају спољашњи локус контроле. Сазревањем, она постају свесна последица својих активности. Деца са лаком интелектуалном ометеношћу задржавају спољашњи локус контроле. То се испољава у претераном ослањању на друге особе, у сталном очекивању неуспеха и у неприхватању одговорности за властито понашање.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу често се сусрећу са неразумевањем и неприхватањем унутар вршњачке групе. Услед искуства неуспеха и недовољно развијених адаптивних способности, ова деца се често повлаче из социјалних интеракција или их остварују на неприкладан начин. Проблеми у понашању могу да настану због тога што дете не прави разлику између адекватних и социјално неприхватљивих облика понашања, као реакција на фрустрацију због неуспеха у школи или због тога што је дете научено да привлачи пажњу других ученика који га охрабрују да се понаша на непримерен начин. Осим тога, нека деца са лаком интелектуалном ометеношћу имају тзв. дуалне дијагнозе, односно придружене психијатријске болести, које значајно утичу на њихово понашање и социјалну адаптацију.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју изискују прилагођавање приступа у наставном раду. Педагошке импликације су наведене оним редом којим су описиване њихове опште карактеристике.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Когнитивни развој не зависи само од личности и активности појединца, већ и од његовог окружења. Интелектуалну ометеност не можемо „излечити“, али можемо обезбедити повољне околности за учење у складу са дететовим потребама и могућностима. Наш је задатак да препознамо на ком се развојном нивоу налази ученик и да задатке прилагодимо његовим сазнајним способностима.

С обзиром на природу мишљења, увек треба користити конкретна наставна средства. Придржавајте се принципа очигледности, али имајте у виду то да превелик број наставних средстава такође омета процес учења. Апстрактне концепте треба преносити у мањем обиму, повезујући их са конкретним примерима. Научене садржаје увек треба повезивати са животним потребама ученика, са његовим искуством и могућностима њихове примене. Постављени циљеви морају бити краткорочни, а награде за успешно изведену активност тренутне.

ПАЖЊА

Задатак треба да буде презентован тако што ће се ученику предочити ограничен број стимулуса. Из задатка уклањамо све оне информације и стимулусе који су небитни за његово решавање. Ученику усмеравамо пажњу на најважније податке, критичне за решавање задатка. Охрабрујемо и подстичемо ученика да одржи пажњу на задатку, краткотрајним додиром или речима у императивном облику (пази, види, стани, спреми се...). Тежину задатака постепено повећавамо.

ПАМЋЕЊЕ

Ученици из опште популације спонтано организују информације како би их лакше упамтили. Деци са лаком интелектуалном ометеношћу можемо помоћи тако што ћемо груписати објекте које опажају и које би требало да упамте. Груписање може бити просторно (објекти који припадају некој класи сврставају се у скупове са јасно ограниченим линијама) или временско (прво се приказују објекти једне категорије, а затим се, после краће паузе, приказују објекти друге категорије).

Најчешћа грешка коју наставници праве јесте да ученику са интелектуалном ометеношћу презентују велики број информација у кратком временском периоду. Ученик може да упамти мањи број података, под условом да се информација више пута понови и илуструје конкретним примерима. Затражите од ученика да понови шта сте рекли или да, са неколико речи, опише кључне елементе научног садржаја. Помозите ученику да повеже новостечену информацију са властитим искуством (нпр. „Видиш, девојчица из ове приче зове се Маја, баш као што се и твоја сестра зове Маја“). Уверите се да ученик разуме оно што би требало да упамти.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Уколико ученик има било који поремећај говора и језика, затражите помоћ логопеда. Користите једноставне речи. Прилагодите своје излагање могућностима ученика. Повремено проверавајте да ли ученик разуме оно о чему говорите. Током излагања наставних садржаја користите макете, цртеже и слике. Избегавајте метафоричке изразе, идиоме и фразе.

Реченице би требало да буду кратке. У раду са млађом децом користите увек исте термине уз постепено увођење синонима.

МОТИВАЦИЈА

Познато је да ништа не успева тако добро као успех. Ако ученик има нагомилано искуство неуспеха, престаће да се труди. Да би ученик са лакоћом интелектуалном ометеношћу био мотивисан за учење, морате му пружити шансу да успешно изврши задатак. У почетку постављајте само оне задатке за које сте сигурни да ће их ученик са лакоћом извршити. Ученика треба јавно похвалити за сваки тачан одговор и за сваки тачно извршени задатак. Од наставника се не очекује да похваљује ученика без икаквог разлога, већ да ствара ситуације у којима ће постојати разлог да га похвали. Тек када ученик стекне самопоуздање, можемо га научити како да реагује на неуспех.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Наставник треба да делује превентивно како ученик са интелектуалном ометеношћу не би испољио проблеме у понашању. Од почетка школовања треба неговати пријатну разредну атмосферу. Вршњачка едукација и други облици сарадничког учења имају позитиван утицај на прихваћеност деце са блажим сметњама у менталном развоју. Индивидуализован приступ овим ученицима омогућава им да стекну позитивна искуства у процесу учења. Тиме се развија њихово самопоуздање што умањује могућност појаве социјално неприхватљивих облика понашања. Непримерено понашање ових ученика често се погрешно тумачи. Импулсивност може бити резултат емоционалне незрелости а не свесне намере да се крше одређене норме понашања. Директан стил комуникације, коришћење колоквијалних израза и привлачење негативне пажње чести су код деце која потичу из одређених супкултурних слојева, као и код ученика који немају довољно развијене социјалне вештине. Наставник треба да затражи помоћ дефектолога у процесу креирања програма за развој социјалних вештина. Евентуална појава бизарног понашања могла би да укаже на дуалну дијагнозу, када се препоручује саветовање са дечјим психијатром.

ХИПЕРКИНЕТИЧКИ СИНДРОМ (ХИПЕРАКТИВНОСТ)

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Хиперкинетички или хиперактивни синдром са поремећајем пажње (АДХД) најчешћи је ментални поремећај код деце. Јавља се као последица неравнотеже између одређених хемијских супстанци у мозгу. Неравнотежа између ових супстанци може значајно да утиче на понашање детета, расположење, размишљање и пажњу. Поред детета, последице осећа и породица, у којој се јавља значајно повећан ниво стреса, као и учестала депресија.

Хиперкинетички поремећај са поремећајем пажње присутан је код три до десет одсто школске деце, а три пута је чешћи код дечака него код девојчица. Јавља се у првим годинама живота, а дијагностикује се најчешће при поласку детета у школу.

Дете са овим проблемом у сталном је покрету, узнемирено је, са изразито краткотрајном пажњом. Не може да истраје у започетим активностима. Прекида још незавршену активност како би отпочело нову, па и њу напустило недовршену. Хиперактивно дете би све да види, да додирне, привуче. Све што чује – оно би да види, без икакве селекције или скале вредности која би неким садржајима дала предност а неке занемарила. И најмањи шум или догађај привлачи дететову пажњу и одвлачи га од задате активности. Дете са хиперактивним проблемом не успева да прати упутства и не сналази се у групи и групним правилима. Није свесно свог проблема и не може да објасни своје понашање.

Хиперкинетички или хиперактивни поремећај карактеришу три основна симптома.

1) *Хиперактивност*. Дете је у сталном покрету, врполи се, устаје и шета по одељењу, не може да седи када ситуација то од њега захтева, претерано трчи, пење се у ситуацијама у којима је то неодговарајуће, често има проблем да се тихо игра, претерано прича.

2) *Импулсивност*. Даје одговоре исхитрено и непромишљено и пре него што се доврши питање, има проблем да сачека да дође на ред, често прекида друге (упада у разговор или игру).

3) *Поремећај пажње*. Тешко одржава пажњу на задацима или у игри, не обраћа пажњу на детаље и често прави грешке у изради задатака (које нису производ незнања), често не може да следи ни директне инструкције и не успева да доврши задатке или своје обавезе, има тешкоће у самосталном организовању задатака и активности, често избегава да започне рад на задацима који изискују трајнији напор, губи ствари и школски прибор, заборавно је у дневним активностима, лако га ометају спољашњи стимулуси.

Уколико се симптоми не лече правовремено и на одговарајући начин, могу имати велики утицај на смањење квалитета живота детета и његове околине. Код детета са АДХД-ом најчешће се јавља лош успех у школи, који је често знатно испод нивоа његових интелектуалних могућности, осећање усамљености и недостатак самопоуздања, неуспех у дружењу са осталом децом, неуспех у покушајима да се укључи у додатне школске и ваннаставне активности. Преко 50 одсто деце са овим проблемом не може да прати редован наставни план и програм, па се укључују у додатне часове за савладавање школског градива. Такође, испитивања показују да 35 одсто деце напусти школу, а само пет одсто стекне факултетско образовање. Уколико деца нису обухваћена одговарајућим третманом, проблеми се настављају и у адолесценцији, као и у одраслом добу.

НАЈЧЕШЋЕ ЗАБЛУДЕ У ТУМАЧЕЊУ УЗРОКА ПРОБЛЕМА

Погрешно је веровање да су деца са АДХД-ом лења и незаинтересована. Проблеми ове деце директно утичу на смањење посвећености и истрајности у активностима, што је посебно уочљиво у изради школских и домаћих задатака. Деца са овим проблемом често не могу да разумеју и запамте дате инструкције, не могу да изразе мисли на разумљив начин те да самостално усмере пажњу и одрже је на задатим активностима; имају озбиљнијих потешкоћа у писању и читању услед чега лако одустају и постају незаинтересована. Отуда је осмишљена и структурирана подршка одраслог неопходна.

Често се верује да је недостатак дисциплине у породичном окружењу главни „кривац“ за настанак овог поремећаја. Истраживања показују да су неадекватне васпитне мере заправо последица а не узрок овог поремећаја. Услед бројних проблема са којима се свакодневно сусрећу, родитељи ове деце често имају неадекватне и непримерене реакције. Усвајање ефикаснијег начина васпитања омогућиће разрешавање бројних проблема и отклањање многих потешкоћа деце са овим проблемом.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

ОРГАНИЗАЦИЈА ЧАСА

Због проблема са пажњом, дете са АДХД-ом треба да седи близу наставника, са што мање предмета на радној површини стола, као и у видном пољу. Наставник је тада у могућности да лакше прати и усмерава рад детета.

Наставне активности и задаци морају бити разноврсни. Активности које изискују мировање треба смењивати активностима које изискују кретање. На прве знаке умора (када

дете почиње да прекида рад, да се врпољи, прича и сл.), неопходно је променити активност, односно дати детету задужење које ће му задовољити потребу за кретањем.

Када се суочи са сложеним задацима (када треба да препише текст и одговори на питања или да изврши неку рачунску операцију), дете са АДХД-ом не успева да запамти упутства, не може да се сети редоследа радњи и тачног решења задатака. Због тога је важно давати краће задатке које дете може да обави у кратком временском року. Дуже и сложеније текстове и задатке треба делити на више мањих целина. У задацима треба смањити број захтева (да их не буде више од три).

Примереније је примењивати усмено испитивање, кратким питањима, што ређе у групи. Понекад деца са овим синдромом испољавају смањену координисаност у покретима, нарочито када су у питању сложене активности. Потешкоће се посебно јављају у писању и цртању, где деца са АДХД-ом имају проблем да организују различите покрете по утврђеном редоследу. Зато је потребно да наставник, у складу са могућностима конкретног детета, продужи време за израду задатака писаним путем.

Проблематично понашање биће ређе уколико дете може да предвиди активности, па је важно активности најављивати и држати се предвиђеног распореда.

Дете са АДХД-ом не би требало укључивати у активности које нису структурисане, добро организоване и које се врше без надзора одраслог. Такође, требало би избегавати такмичарске активности, као и активности у већим групама које се одвијају по сложенијим правилима.

КОМУНИКАЦИЈА

Детету са овим проблемом неопходно је обраћати се јасним, кратким и недвосмисленим реченицама. Из упутстава и налога треба избацити све непотребне изразе. Веома је корисно тражити од детета да понови захтев како би се проверило разумевање. Дете може да запише упутства, али је при томе потребно проверити исправност записаног. Такође, захтеви треба да буду прилагођени могућностима детета – не тражити од њега нешто за шта је унапред јасно да не може да реализује. На пример, тражење од ученика да седи и решава задатке двадесетак минута или да чека да наставник или родитељ заврши започети разговор са другим лицем, сигурно ће довести до непожељног понашања. Захтеве, упутства и објашњења требало би давати у ситуацијама у којима нема других стимулуса који би детету одвлачили пажњу. И правила која се постављају треба да буду јасна и једноставна, и пожељно је да буду видно истакнута. Уколико желимо да нас дете разуме и реализује захтев, треба избегавати формулације типа „ако–онда“. У постављању услова пожељна је формулација „када–онда“. Међутим, уколико детету том приликом задамо неколико захтева истовремено, врло је вероватно да неће моћи да их реализује (нпр. да препише текст са табле, уради задатке и сачека да наставник прегледа).

Ако дете почне на часу да се непримерено понаша, може се и невербалним ставом зауставити у неодговарајућој активности (стати поред њега, ставити му руку на раме, узети му свеску и погледати је и сл.). Корисни су и унапред договорени сигнали за умиривање (пуцање прстима, картице у боји или са сликама и сл.).

ПОХВАЛЕ, НАГРАДЕ И КАЗНЕ

Због своје импулсивности, дете са овим проблемом не размишља о ономе што ради у одређеном тренутку. Не може да предвиди последице својих поступака. Због тога доводи у опасност и себе и друге. Склоно је да поступа увек на исти начин иако је за сличне поступке раније било кажњавано. Дете нема намеру да лоше поступа – оно зна како би требало да се понаша у одговарајућој ситуацији, али без помоћи одраслог не може да спроведе одговарајућа правила понашања. Због тога је неопходан системски рад одраслог на развијању прво спољашње, а затим и унутрашње мотивације.

Ако се дете прихватљиво понаша, треба га наградити. Ако желимо да одустане од непримереног понашања, које није опасно ни по њега ни по друге, треба да игноришемо

такво понашање. Уколико се дете понаша непримерено и доводи у опасност и себе и друге, казна је неопходна. При томе треба имати на уму да ће одрасли, с обзиром на дететова честа неодговарајућа понашања, прибегавати све чешћим и строжим казнама, које неће имати ефекта. Такође, претерано кажњавање ће довести до тога да дете пажњу усмерава на избегавање казне а не на пожељне облике понашања.

Под наградама се не подразумевају само слаткиши, играчке и слично. Награде су и пажња коју одрасли посвећује детету када се адекватно понаша, наклоност и уважавање које испољава, као и давање могућности детету да обавља за њега пријатне активности. Дете треба наградити чим се примерено понаша. У пракси је често обрнут случај. Наставник пажњу усмерава на дете са овим проблемом када жели да га опомене, подсети на задатак и усмери на задату активност. Како дете настави да ради започето, наставник пажњу усмерава на неког другог. И тако се проблем наставља.

Подстицаји треба да буду за дете значајни. Похвале не треба давати уопштено, као у примеру „браво“, „ово си одлично урадио/урадила“ и слично. Дете неће моћи да разуме на шта се похвала конкретно односи.

С обзиром на то да се дете са АДХД-ом лако засити сваког понављања, награде би требало често мењати. Дете треба хвалити и због уложеног труда, а не само због оствареног резултата.

Дете са овим проблемом често доживљава неуспехе и критике наставника и родитеља, па може да створи слику о себи као о неспособном и лошем детету. Уколико се проблему не приђе системски и правовремено, дете са АДХД-ом може да развије поремећаје у понашању.

Коришћена литература:

1. AAIDD (2011). *Intellectual disability: Definition, classification, and system of support (11th ed.)*, AAIDD, Washington, DC.
2. Beirne-Smith, M., Ittenbach, R. F., Patton, J. R. (2002). *Mental retardation (6th ed.)*, Merrill Prentice Hall, Ohio.
3. Fernández, J. M. G., Cobacho, J. P., Adelantado, P. P. B. (2005). *Discapacidad intelectual: Desarrollo, comunicación e intervención*, CEPE, Madrid.
4. Глумбић, Н. (2010). *Ограсле особе са аутизмом*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
5. Graziano, A. M. (2002). *Developmental disabilities: Introduction to a diverse field*, Pearson Education Company, Boston.
6. Губерина Абрамовић, Д. (2008). *Приручник за рад с ученицима с посебним потребама интегрираним у редовну наставу у основној школи*, Школска књига, Загреб.
7. Хана, Ј. (2007). *Подришка у учењу деци са посебним потребама из спектра аутизма: Практичан водич за родитеље и особље у редовним школама и вртићима*, Републичко удружење за помоћ особама са аутизмом, Београд.
8. Јапунца Милисављевић, М. (2008). *Методика наставе математике за децу омеђену у интелектуалном развоју*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
9. Министарство просвете и спорта Републике Србије (2006). *Правилник о наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања*, Просветни преглед, Београд.
10. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2009). *Обавезни стандарди за крај обавезног образовања*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
11. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (математика)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
12. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (природа и друштво)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
13. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (српски језик)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
14. Moor, J. (2002). *Playing, laughing and learning with children on the autism spectrum: A practical resource of play ideas for parents and carers*, Jessica Kingsley Publishers, London.
15. СЗО (1992). *ИЦД-10 Класификација менталних поремећаја и поремећаја понашања*, ЗУНС, Београд.
16. Федели, Д. (2007). *Хиперактивно деце*, Еуро-Giunti, Београд.
17. Ковачевић, Ј. (2007). *Деце са посебним потребама у редовној школи*, Учитељски факултет, Београд.

4. ПЛАНИРАЊЕ ЦИЉЕВА, ЗАДАТАКА И АКТИВНОСТИ

Савремена концепција наставе треба да омогући ученику конструкцију знања, односно процес активне изградње употребљивих знања и умења. То подразумева властити напор ученика, његово мишљење и активност. У савременом наставном процесу акценат више није на преносу информација, већ на стварању услова и могућности ученицима за самосталну конструкцију знања. Нагласак би требало да буде на процесу учења, улози и активностима ученика и исходима тог процеса. Каквог ће квалитета бити исход наставе, зависи од квалитета организације наставе/учења. У њеном току морају бити ангажовани виши мисаони процеси, који омогућавају ученику да разуме и интерпретира чињенице, примени научено знање у свакодневним животним ситуацијама, изводи закључке и аргументовано их образлаже и слично. Најчешћа смерница за то које мисаоне активности и на који начин се развијају у школи садржи Блумова таксономија у когнитивном домену.

Бенџамин Блум са сарадницима креирао је таксономију циљева васпитања и образовања у три подручја: **когнитивном** (нове информације, мисаоне активности), **афективном** (осећања, склоности, интересовања, вредности) и **психомоторном** (физичке и перцептивне активности и вештине). Циљеве и исходе у когнитивном подручју разврстао је у шест основних категорија, које су хијерархијски уређене (према нивоу апстраховања), а то су: **знање, схватање, примена, анализа, синтеза и евалуација**. У доњој табели су дати нивои са примерима мишљења и типовима активности којима се ови различити мисаони процеси ангажују.

Компетенција	Демонстрирана знања и вештине	Активности којима се проверава оствареност исхода на датом нивоу
Знање	опажа, именује информације; зна датуме, податке, места, зна главне идеје	дефиниши, наведи, опиши, идентификуј, покажи, означи, изабери, испитај, именуј и сл.
Схватање	разуме информацију; преводи из једног у други контекст; интерпретира податке, упоређује, разликује; уређује, групише, открива узроке, предвиђа последице	резимирај, опиши, интерпретирај, повежи, процени, дискутуј, прошири
Примена	користи информације; користи методе, појмове, теорије у новим ситуацијама; решава проблеме користећи усвојене вештине или сазнања	примени, демонстрирај, покажи, реши, испитај, преобликуј, класификуј, експериментиши, истражи
Анализа	одређује структуру; организује делове; препознаје главни смисао; идентификује елементе	анализирај, издвој, уреди, објасни, класификуј, подели, упореди, изабери
Синтеза	користи старе идеје за стварање нових; генерише из датих података; повезује знања са другим областима; предвиђа закључке/закључује	замени, направи план, предвиди, формулиши, припреми, уопшти, поново напиши

Евалуација	упоређује, утврђује сличности и разлике између идеја; процењује вредност теорија и излагања; бира на основу рационалних аргумената; утврђује вредност података; препознаје субјективност	процени, одлучи, оцени, провери, тестирај, измери/одмери, предложи, изабери, просуди, објасни, закључи, резимирај
------------	--	---

Бројни аутори су разматрали и проверавали ваљаност хијерархијских структура Блумове таксономије у когнитивном подручју. Међу њима су и Андерсон и Кратвол, који су проширили таксономију комбинујући когнитивне процесе и димензије знања. Управо оваква таксономија може да олакша наставницима планирање наставе, односно прецизније формулисање циљева и операционализацију исхода.

Ова ревидирана таксономија подразумева две димензије сазнавања:

- **знање** – *знање чињеница; знање појмова и структура појмова* (концептуална знања); *знање постојања и процедура* (процедурална знања), и *свесћ о сазнајним процесима, као и учење сазнајних процеса потребних за сазнавање других знања* (метакогнитивна знања);
- **когнитивне процесе.**

Користећи ову таксономију у планирању наставе кроз планирање циљева наставне јединице, наставник ће много јасније усмеравати сазнајне процесе које жели да ангажује код ученика, као и врсте знања којима ученик треба да овлада у процесу учења. Такође, ова таксономија омогућава наставнику да проверава оствареност циљева и исхода, као и да планира и реализује праћење и оцењивање напредовања ученика.

Много је лакше проверавати квалитет и прецизност осмишљених циљева наставних јединица у односу на ову таксономију. Као што је познато, сврха одређивања циљева часа јесте да се прецизно дефинише шта је то што ученик треба да научи на датом часу.

Да би час био успешно реализован, неопходно је избећи замке планирања превеликог броја циљева за један наставни час, као и нејасно или прешироко формулисаних циљева. Ако је нејасно шта је циљ часа, немогуће је проценити да ли је он реализован. Такође, неће бити јасно који су очекивани исходи тог часа. Зато при планирању и реализацији часова треба имати на уму:

- конкретно дефинисани циљеви часа;
- усклађеност циљева и стандарда постигнућа ученика;
- прецизно одређене активности ученика;
- разноврсност активности ученика;
- релевантност активности у односу на циљ;
- број предвиђених активности за реализацију циља;
- трајање активности;
- остварљивост циљева за предвиђено време активности.

При планирању наставних часова, наставник се, поред осталог, руководи и следећим питањима:

- Који је циљ/су циљеви часа? Који су очекивани ефекти/исходи?
- На које начине ће се циљ/циљеви остварити?
- Шта ученици раде на часу (које активности обављају)?
- У којој мери су активности ученика разноврсне и сврсисходне у односу на предвиђени циљ и ефекте?

- На које начине су уважена искуства ученика и ранија сазнања?
- На које начине се остварује повезаност са претходно наученим градивом из датог предмета?
- Шта може бити тешкоћа у реализацији припремљеног часа? Који се проблеми очекују?
- На основу којих активности/показатеља ће наставник знати да је одређени час успео?

ЛОГИЧКО И КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Како би се ученици припремили да користе читав низ вештина и развију различите облике мишљења и понашања, како би могли да тумаче и повезују информације у смислене целине и идеје, које ће затим и практично примењивати, у настави морају бити заступљени и виши мисаони процеси.

Логичко мишљење користи логичка правила закључивања приликом решавања проблема, а то су:

- **дефинисање** појаве;
- уопштавање појаве – извођење општег из појединачног (**индукција и класификација**);
- закључивање о појединачном на основу општег (**дедукција**);
- **поређење** – утврђивање једнакости, разлика или сличности;
- **допуњавање целине** (комплементарност);
- **обртање процеса** (реверзибилност);
- разлагање на делове у циљу уочавања њиховог односа и склапање целине од делова (**анализа и синтеза**).

Критичко мишљење има све карактеристике логичког мишљења, али укључује и преиспитивање, процењивање и просуђивање или вредновање у односу на одговарајући критеријум.

Критичко мишљење је сложен мисаони процес, којим се:

- активирају сви потенцијали јединке;
- предмет проучавања сагледава са различитих аспеката;
- промишља се, закључује, предвиђају се исходи неког догађаја и понашања;
- има јасан циљ;
- може бити креативан, јер се информације преобликују, осмишљавају се алтернативни поступци и сл.

Основа за развој *критичког мишљења* је развој способности децентрације – сагледавање појаве са различитих аспеката (јавља се између 7. и 9. године и развија интензивно до 11. године).

Процес *критичког мишљења* креће од неке идеје која се анализира, преиспитује, упоређује са другим сличним и супротним идејама; затим се заузима став о тој идеји или се формулише нова идеја.

Неопходно је да се у наставном процесу, у оквиру свих наставних предмета, од ученика захтева:

- да доносе закључке или процењују ваљаност и утемељеност изнетих закључака;
- да на различитим примерима из свакодневног живота уочавају разлику између чињеница и субјективног тумачења чињеница;
- да износе аргументе у прилог одређене тврдње или против ње;

- да тумаче поруке, како оне експлицитно дате, тако и оне скривене између редова;
- да препознају угао гледања из којег неко говори, да пореде и вреднују различита гледишта;
- да самостално уочавају и формулишу проблеме;
- да предлажу различита решења проблема.

ТЕХНИКЕ ПОДСТИЦАЊА МИШЉЕЊА У НАСТАВНОМ ПРОЦЕСУ

Наведени примери само су неки од погодних техника које подстичу различите нивое мишљења. Примери предложених техника погодни су за примену у свим предметима, у свим фазама наставног процеса, као и на различитим типовима часова. Омогућавају индивидуализован и диференциран приступ, прилагођен различитим могућностима деце.

• Мозгалица	Слободно асоцирање на неку тему, идеју, појам, са циљем да се добије што више могућих начина за размишљање о њој; све се записује, без селекције.
• Коцкарење	У односу на извучени број ученици извршавају тражени захтев. 1. Опиши 2. Упореди 3. Повежи 4. Рашчлани 5. Примени 6. За/против
• Графичко представљање (Венов дијаграм)	Разврставање сличности и разлика између две или више појаве, чиме је омогућено организовање података у категорије
• Инсерт техника	Наведени примери захтева уз читање текста омогућавају метакогнитивни приступ учењу, као и повезивање претходно наученог. • Шта знам о тој теми? <i>означи +</i> • Шта је ново што сам сазнао/-ла? <i>заокружи</i> • Шта ме је изненадило и зашто? <i>означи *</i> • Шта ми је било посебно занимљиво? <i>означи !</i> • Шта ми је нејасно? <i>означи -</i>
• Читање са предвиђањем	Погодно за развој логичког и критичког мишљења

Метакогнитивном знању, о којем је било речи на претходним странама, не посвећује се довољна пажња у нашем образовном систему. Неопходно је у наставном процесу научити ученике да управљају сопственим учењем, како би могли да размишљају о сопственим изборима, процењују њихову успешност, постављају циљеве за своје учење, као и свој даљи развој. Ученик са развијеном метакогницијом познаје себе, односно има свест о сопственим јаким и slabим странама у учењу. Поред тога, ученици који уче метакогнитивно могу да анализирају захтеве како би размотрили различите могућности у њиховом извршењу и умеју да образложе зашто су се одлучили баш за тај начин рада. У наставном процесу наставник може одговарајућим активностима да усмерава ученике да објасне задатак својим речима, да разговара са ученицима о томе шта све треба учинити у припреми рада на задатку, у току рада, и после завршетка, да дискутује шта је то што ученици уче лако, а шта не, и међусобно размењују шта су о себи ново научили у току израде задатка.

Кроз наведене примере питања, ученицима је омогућено метакогнитивно учење. Питања се односе на припрему за читање одређене лекције, а могу се примењивати и при најави нове наставне теме, одређеног садржаја или појма.

Пример метакогнитивних питања
Прочитај <u>наслов</u> , па одговори на питања:
• Шта мислиш шта је описано у тексту?
• Шта знаш о томе? Напиши/испричај.
• Шта би волео/-ла да сазнаш о томе? Напиши/испричај.
• Прочитај текст пажљиво.

ПИТАЊА, ЗАДАЦИ, НАЛОЗИ

Задаци се могу груписати у:

- *задашке отвореног типа*, као на пример: кратак одговор, допуњавање реченица одређеним речима, есеј, допуњавање табеле... и
- *задашке затвореног типа*: спаривање, двочлани (алтернативни) избор, вишеструки избор, ређање по задатом критеријуму, исправљање понуђених одговора и сл.

Приликом формулисања задатака спаривања, пожељно је дати један појам или више објашњења који ће остати неповезани, али то обавезно треба напоменути у самом захтеву.

Алтернативна питања могу се допунити захтевом да се, уколико је тврдња нетачна, напише тако да буде тачна, како би се избегао висок степен погађања.

Основна правила при формулисању задатака:

- задаци треба да буду граматички, правописно и стилски исправни;
- избегавати упитне реченице – не *Како...?*, већ *Опиши...* и *Објасни...*;
- користити речи које су добро познате ученицима;
- формулисати реченице (исказе) на нов начин, а не онако како су дати у уџбенику;
- ако се не може избећи негација, потребно ју је подвући или зацртити;
- род и број у понуђеним одговорима у задацима са вишеструким избором треба да буду усаглашени са родом и бројем у основном исказу (*Заокружи слово испред тачног одговора или Заокружи слова испред тачних одговора*);
- једним задатком се испитује један појам;
- одговарање на једном задатку не сме да усмерава одговарање на другом нити да зависи од одговарања на друго питање;
- не постављати ученицима задатке „замке”, у којима се мере интелектуалне способности, а не знање;
- не формулисати задатке који су намењени трагању за оним што ученик не зна, односно што је недовољно обрађено;
- избегавати тривијалне задатке;
- поставити јасно упутство шта се од ученика тражи и како треба да одговори и дати му све елементе потребне за решавање задатка;
- задатке уредити по сложености или по сличности.

Питања, налози и задаци могу да траже од ученика:

- проналажење сличности и разлика између података, феномена, појмова;
- проналажење хијерархијски надређених и хијерархијски подређених појмова за појам који се учи;
- проналажење сопствених примера и илустрација за дати појам;
- класификовање неких појава;
- сумирање појединачних налаза и закључака;
- самостално вредновање неких чињеница (шта је важније а шта мање важно, шта је тачније итд.);
- ређање у неки смислени редослед (на пример логички, хронолошки);
- налажење синонима, сличних речи и антонима за термине којима су означени појмови у лекцији;
- одређивање кључних речи у лекцији или главних идеја у прочитаном тексту уз образлагање;
- самостално временско и просторно лоцирање неке појаве;
- навођење примера за практичну примену знања које се учи;
- успостављање просторних, временских и узрочних веза између конкретних појава, чињеница и догађаја.

ОЦЕЊИВАЊЕ И ИЗВЕШТАВАЊЕ

Разговор са ученицима једна је од основних активности наставника, који се јавља у континуитету, у свим фазама наставног процеса. Без обзира на то које је све поступке наставник спроводио у процесу оцењивања – посматрање, усмено и писмено испитивање, тестирање, оцењивање ученичких радова, оцењивање домаћих задатака – са ученицима је неопходно разговарати о:

- планираним исходима и очекиваним постигнућима;
- ефикасним начинима наставе и учења којима ће се остварити дефинисани циљеви и исходи;
- критеријумима оцењивања;
- оствареним резултатима;
- начинима побољшања успеха и конкретним корацима.

Оцењивање у наставном процесу може бити:

- наставниково оцењивање ученика;
- заједничко оцењивање наставника и ученика;
- међусобно оцењивање ученика без учешћа наставника;
- самооцењивање ученика.

Што се процеса самооцењивања ученика тиче, у табели су дате само неке од тврдњи уз помоћ којих ученик може да прати и оцењује свој рад. Од изузетне је важности омогућити ученицима промишљање на ова и слична питања и на самим часовима, како би могли да развију метакогнитивне навике и оспособе се за самостално управљање процесом учења и напредовања.

Пожељно је да наставник са учеником продискутује резултат самопроцене и заједно са учеником планира даље кораке у раду.

Тврдње	Најчешће	Повремено	Ретко	Никад
Могу да објасним својим речима шта треба да урадим у задатку.				
Одређујем циљ пре сваког учења.				
Знам шта учим лако, а шта тешко у новој лекцији.				
Знам шта ми помаже при учењу тежег градива.				
Могу да поставим три питања у вези са лекцијом.				
Пре учења нове лекције размишљам о наслову и присећам се шта већ знам о томе.				
Могу да одредим кључне речи у новој лекцији.				
При учењу нове лекције могу да одговорим на питања: Шта? Где? Како? Зашто?				
Користим различите изворе информација, самостално или уз помоћ одраслих.				
Постављам питања одраслима када ми треба појашњење дела лекције или лекције у целини.				

Ученицима је, без обзира на узраст, потребна подршка наставника у виду:

- указивања на оно што је успешно урађено у претходној фази рада;
- конкретног усмерења на оно што је још потребно да науче или ураде;
- сугестија о различитим начинима рада у наредној фази учења;
- подстрека када покажу напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања напредовања ученика треба избегавати честе, а недовољно прецизне и јасне повратне информације, као на пример: *Ниси се довољно поштрудио/-ла... Следећи пут у усменом одговарању мораш да будеш сигурнији/сигурнија... Ниси довољно знао/-ла о...* Оваква упутства треба конкретизовати и везати за одређени планирани циљ учења и исход или стандард постигнућа ученика, као и даље конкретне кораке које од ученика очекујемо. Ово је само један од могућих начина давања адекватне повратне информације ученику на његово, на пример, усмено одговарање: *Показао/-ла си да правиш разлику између повољној и неповољној ушлицаја човека на природу (основни ниво). За следеће одговарање треба да научиш основне мере заштитије живе и неживе природе (средњи ниво)...* Управо у овом процесу размене наставник користи прилику да развије и ојача и метакогнитивне капацитете ученика, о чему је било речи у претходним поглављима.

У том смислу, квалитетан и користан извештај о раду и напредовању ученика треба да:

- буде јасан и лако разумљив;
- опише ученикова постигнућа у односу на дефинисане исходе;
- јасно прикаже наредне кораке у учењу;
- укаже на развојне потребе ученика;
- садржи запажања наставника о позитивним личним особинама ученика;
- буде саопштен у правилним размацима и роковима са којима су сви упознати.

5. ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

НАСТАВНА ТЕМА		ОБРАДА	ОСТАЛО	УКУПНО
1.	Кретање облика у простору	4	2	6
2.	Дејство светлости на карактер облика	2	2	4
3.	Амбијент – сценски простор	4	2	6
4.	Лепо писање са калиграфијом	9	7	16
5.	Контраст (као мотивација за опажање облика)	7	5	12
6.	Индивидуално коришћење различитих материјала за рад (паковање)	4	2	6
7.	Знаци и симболи	2	2	4
8.	Једнобојна композиција употребних предмета (клуаж)	3	3	6
9.	Замишљања	4	2	6
10.	Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (везивањем)	4	2	6
УКУПНО		43	29	72

6. ГОДИШЊИ ПЛАН (РАСПОРЕД) НАСТАВНОГ ГРАДИВА

ЛЕГЕНДА	
ТИПОЛОГИЈА ЧАСА О – Обрада В – Вежбање Е – Естетска анализа ОБЛИЦИ РАДА ФР – Фронтални ГР – Групни ТД – Тандем ИН – Индивидуални КМ – Комбиновани МЕТОДЕ ДМ – Демонстрација АП – Аналитичко посматрање РЗ – Разговор УИ – Усмено излагање РТ – Рад са текстом ЛС – Ликовни сценарио ИС – Истраживање	ИНОВАТИВНИ МОДЕЛИ ИНН – Индивидуализована настава КО – Кооперативна настава РП – Решавање проблемске ситуације НАСТАВНА СРЕДСТВА ПО – Природни облици ПР – Предмети ДИ – Дијапозитиви ФО – Фотографије РЕ – Репродукције УЦ – Уџбеник МП – Мултимедијална презентација ОИ – Онлајн извори ТА – Табла БИМ – Бим пројектор и лаптоп ОС – Остало ЕВАЛУАЦИЈА

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ СЕПТЕМБАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Кретање облика у простору	1. и 2.	Кретање више облика у простору „Птице прелећу небом”	сликање	гваш	кретање, простор	О	ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
	3. и 4.	Кретање једног облика у простору „Ветар у крошњама” (Трава)	цртање	туш и перо	потез, линија, смер кретања	О	УИ, ДМ, РП	ФР, ИН, КМ
	5. и 6.	Вежбе „Разиграни облици”	вајање	комбинована техника (папир у боји, картон, летвице, лепак, маказе, канап)	кретање више облика у простору	В	ДМ, АП, КО	ФР, ГР
Дejство на карактер облика	7. и 8.	Природна и вештачка светлост „Сенка једног предмета”	цртање	мека оловка	облик, светло, сенка	О	УИ, ДМ, АП	ФР, ГР, ТД, ИН

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ОКТОБАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Дejство на карактер Амбијент – сценски простор	9. и 10.	Фигура и позадина „Позориште сенки”	цртање, сликање	црна темпера, картон, штапић	фигура, слободни облици	О	ДМ, АП, РП	ФР, ИН, ГР
	11. и 12.	Амбијент – Екстеријер, ентеријер, „Улица”	сликање	темпере	екстеријер, однос облика и простора, урбанизам	В	РЗ, ДМ, АП	ФР, ИН, КМ
	13. и 14.	Израда лутака за луткарску представу	примењена уметност, дизајн	комбинована техника	контраст удубљено – испупчено, сценска лутка	О	ДМ, АП, РЗ, РТ, РП	ФР, ИН, КМ
	15. и 16.	Израда сцене за представу	примењена уметност, дизајн	комбинована техника	простор, однос облика и простора, сценографија	О	ДМ, АП, ЛС, КО, РП	ФР, ГР

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ НОВЕМБАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлики одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Лепо писање са калиграфијом	17. и 18.	Писмо „Тајно писмо”	цртање	фломастери	површина, боја, знак, визуелно саопштавање	О	РЗ, УИ, ДМ, АП	ФР, ГР, ТД
	19. и 20.	Писмо „Лепо писање”	естетска анализа, примењена уметност	уџбеник, табла, апликације, туш и перо	врсте линија, слова, пропорције	В	УИ, ДМ, АП, ИНН	ФР, ИН, КМ
	21. и 22.	Писање ћириличних слова „Писање пословице”	примењена уметност	туш и перо	слова, пропорције, калиграфска правила	О	ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
	23. и 24.	Писање латиничних слова „Писање пословице”	примењена уметност	туш и перо	карактер и пропорције слова	О	ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
	25. и 26.	„Шаљива слова”	цртање, сликање	по избору	контурне линије, боја, текстура	В	РЗ, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ДЕЦЕМБАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Лепо писање са калиграфијом	27. и 28.	„Иницијали”	цртање, сликање	по избору	контурне линије, боја, текстура	О	РЗ, АП, ДМ, РП	ФР, ИН, КМ
	29. и 30.	„Честитка”	цртање, сликање	по избору	дизајн, писмо	В	РЗ, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
	31. и 32.	„Корице књиге”	дизајн	темпере, фломастери	графички дизајн, однос слике и текста	О	ЛС, ДМ, РП	ФР, ИН, КМ
Контраст (као мотивација за опажање облика)	33. и 34.	Прав – крив „Украси за јелку”	вајање	папир, пластика (траке од папира, маказе, лепак)	линија, линије у простору, волумен, ритам, варијација	О	ЛС, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, ГР

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ЈАНУАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Контраст (као мотивација за опажање облика)	35. и 36.	Природни и вештачки облици „Омиљена животиња”	вајање	глина, глинамоЛ	облик, маса, величина маса	О	РЗ, ДМ, АП	ФР, ИН, КМ
	37. и 38.	Контраст као композициони принцип	естетска анализа	репродукције, видео-бим, убеник	чистоћа боје, контраст	О	ДМ, АП, ИС, КО	ФР, ИН, ГР

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ФЕБРУАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Контраст (као мотивација за опажање облика)	39. и 40.	„Слагалице”	сликање	по избору	облик, боја	О	РЗ, ДМ, АП, ИС	ФР, ИН, КМ
	41. и 42.	Једнобојан – вишебојан „Дуга”	сликање	темпере, гваш	боја, основне и изведене боје	О	УИ, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
	43. и 44.	Једноставан – сложен	графика	кромпир	контраст облика	О	ФР, ИН, КМ	ФР, ИН, КМ
Индивидуално коришћење различитих материјала за рад (паковање)	45. и 46.	Слагање – разлагање – слагање „Отискивање у картону”	графика	картон, графика	контраст облика, црно-бело, стилизација облика, отисак	В	ЈС, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ МАРТ _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Индивидуално коришћење различитих материјала за рад (паковање)	47. и 48.	Игра са празном кутијом (паковање)	комбиновани медијум	различите кутије, папири у боји	геометријско тело, обли/рогљасте облик, дизајн	О	ЛС, ДМ, АП, РП	ФР, ИН
	49. и 50.	Паковање Етикета за амбалажу	сликање	темпере, фломастери	дизајн	О	РЗ, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
Знаци и симболи	51. и 52.	Печат „Мој знак”	графика	пластелин, вуница	знак, порука, визуелно саопштавање	О	РЗ, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
	53. и 54.	Симболи „Застава мог одељења”	комбинована	комбинована	визуелно саопштавање	В	РЗ, ДМ, АП, РП	ФР, ГР, КМ

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ АПРИЛ _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недельни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлици одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Једнобојна композиција употребних предмета (кљужак)	55. и 56.	Кљужак „Украс за моју собу”	вајање	комбинована	удубљени/испуштени облик, рељефни облик	О	РЗ, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
	57. и 58.	„Једнобојни рељеф од папира”	вајање	комбинована	контраст пластичних текстура, рељеф, ритам	О	ДМ, АП, РП	ФР, ИН
	59. и 60.	Вежбе „Необична летелица”	вајање	комбинована	рекомпозиција облика	В	ЛС, РЗ, ДМ, РП	ФР, ИН, КМ

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ МАЈ _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Замишљања	61. и 62.	Вербални опис „Ликови из прича”	цртање	туш и перо	богаћење линеарног израза	О	РЗ, РТ, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
	63. и 64.	Текст „У земљи змајева”	сликање	гваш	колористички израз, интензитет боја	О	РЗ, ДМ, АП, РП	ФР, ИН, КМ
	65. и 66.	Фотографија „Путовање у чудесне крајеве”	сликање	гваш	асоцијације на основу фотографије и видео-записа (замишљање), облик, колорит	В	ЛС, ДМ, АП, РЗ, РП	ФР, ИН, КМ
Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (везивањем)	67. и 68.	Дорада и преобликовање започетих облика. „Као прави грађевинари”	вајање	кутијице, колаж папир и сл.	облик и функција, грађење у простору, рекомпоновање	О	УИ, ДМ, АП, РП	ФР, ГР, КМ

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ЈУН _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Разред: **ДРУГИ**

Недельни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлици одступања за протекли месец:

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО-ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (везивањем)	69. и 70.	Композиција од материјала различитог порекла „Фигура важне личности”	вајање	различити отпадни материјали, пластичне кесе, папир	вајар, обло – рогљасто, преобликовање, редефиниција	О	РЗ, ДМ, АП, РП	ФР, ГР, КМ
	71. и 72.	Преобликовање започетих облика доцртавањем, лепљењем	комбиновани медиј	фотографије, исечци из новина, темпере, фломастер, лепак, маказе	фотографија, фото-монтажа, редефиниција	В	УИ, ДМ, АП, ИС, РП	ФР, ИН, КМ

7. ПИСАНЕ ДНЕВНЕ ПРИПРЕМЕ ПО НАСТАВНИМ ЈЕДИНИЦАМА

Редни број: 1. и 2.	Наставна јединица: Кретање облика у простору; Кретање више облика у простору, „Птице прелећу небом”		
Ликовни медијум: сликање		Техника: гваш	
Циљеви и задаци часа: неговање визуелног опажања и доживљавања разноврсних облика; оспособљавање ученика за схватање појма кретања; развијање способности слободнијег изражавања сопствених идеја.			
Ликовни проблем: кретање, простор, потез, смер			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: примери из уџбеника, прибор за сликање			
Избор уметничких дела: Рембрант, В. Ван Гог			
ТОК ЧАСА			
Уводни разговор о кретању и мировању кроз примере из свакодневног живота. Демонстрација кретања и мировања кроз експеримент са лоптом, ученици опонашају покрете и стања мировања (стоје у ставу мирно, крећу се кроз учионицу, седе на столици, и сл.). Након експеримента описују уочено. Ученици у уџбенику проучавају илустрацију и описују уочена стања мировања и покрета. Која фотографија приказује покрет? Какав је положај руку, ногу и кичме код стања мировања? Каква осећања изазива слика Рембранта? На који начин приказује веселу атмосферу? Мотивација: Слика Винсента ван Гога из уџбеника је повод за покретање разговора о искуствима ученика из свакодневног живота, са излета, са летовања и о уочавању лета птица и кретања других животиња. Истицање циља часа: Насликајте један предео са птицама и неким другим животињама. Можете насликати и неког човека како се креће кроз простор слике. Да бисте представили кретање, припазите на положај руку, ногу. За рад користите технику гваш. Да се подсетимо: код технике гваш се користе густе водене боје и бела темпера. Кретање можете приказати и на тај начин да свесно распоредите облике у одређеном смеру.			
Ученици самостало реализују тему. Учитељ прати рад ученика: да ли су разумели задатак, да ли приказују кретање, као и техничку спретност. Путем разговора пружа помоћ о постављеном проблему и задацима уз жељу да ученици сами стварају, исказу слободно креативност и истраживачку способност. Прилази ученицима који су изгубили мотивацију за рад, разговором подстиче и мотивише за даљи рад, похваљује успешне покушаје. Талентованим ученицима који лако и брзо долазе до решења сугерише да додавањем детаља побољшају свој рад.			
Сви децји радови се постављају на таблу и расправља се о остварености задатка. Учитељ дискусију усмерава тако да се утврди научено о кретању. Естетска анализа према остварености ликовног проблема. Радови се вреднују према критеријуму оригиналности, техничкој умешности и естетском квалитету. Вршимо избор најзанимљивијег рада. Зашто је занимљив рад? Шта бисте променили у радовима? Подстичем ученике који нису завршили рад да истражују нове могућности и да слободно исказу своје идеје.			
Корелација: свет око нас			
Литература: Уџбеник			

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 3. и 4.	Наставна јединица: Кретање облика у простору; Кретање једног облика у простору, „Ветар у крошњама” (Трава)		
Ликовни медијум: цртање		Техника: туш и перо	
Циљеви и задаци часа: препознавање и уочавање кретања облика у природи; оспособљавање ученика за схватање појма кретања; развијање способности слободнијег изражавања сопствених идеја; развијање способности дивергентног мишљења.			
Ликовни проблем: потез, линија, смер кретања			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: УИ, ДМ, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: табла, Венов дијаграм, апликације			
Избор уметничких дела: цртежи Ван Гога			
ТОК ЧАСА			
На почетку часа се разговара о претходном задатку. Шта смо научили о кретању? Помоћу Веновог дијаграма ученици на табли бележе појмове везане за кретање и мировање. Које су разлике, а које сличности? Појмови се проширују и на линије. Учитељ објашњава да се помоћу линија може приказати кретање. Неке линије сугеришу мировање, а неке кретање. При демонстрацији објашњава да линије можемо видети и на различитим дебљинама грана, а густину и преплитање, као и смер линија на фотографији траве. Креативна игра: Ученици својим телима опонашају кретање грана, траве, како се вијори застава на ветру. Анализа потеза цртежа Ван Гога и смер линија на фотографији траве. Истицање циља часа: Помоћу туша и пера нацртајте траву, ветар у крошњама и сл. Користите разноврсне линије и обратите пажњу на смер потеза да бисте дочарали кретање које је изазвао ветар. Довољно је само линијама, мрљама дочарати кретање.			
Учитељ прати индивидуални рад ученика. Стално их упозорава да буду пажљиви при раду са тушем, да користе посебан папир на коме ће испробавати потез. Оне ученике који нису схватили задатак посебно мотивише уз поновно објашњење задатка. Охрабрује их да користе разноврсне линије, да проналазе необичне комбинације линија. Исправља грешке. Најчешће грешке могу бити: мали мотиви, не користе разноврсне линије, неискоришћеност формата. Сумирање и естетска анализа резултата. Да ли је рад са тушем био интересантан? Која си искуства стекао при раду? Да ли притисак помоћу пера мења дебљину линије? Вршимо избор најзанимљивијег рада. Вршимо избор најмаштовитијег рада. Шта бисте променили у радовима? Учитељ подстиче ученике који нису завршили рад да истражују нове могућности и да слободно искажу своје идеје.			
Корелација: свет око нас			
Литература: Уџбеник			

Уводни

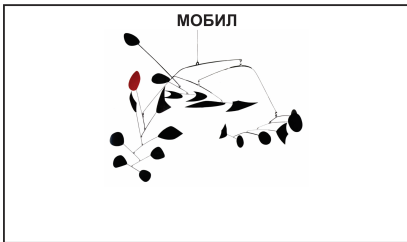
Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 5. и 6.	Наставна јединица: Кретање облика у простору; Вежбе. „Разиграни облици”		
Ликовни медијум: вајање		Техника: комбинована техника	
Циљеви и задаци часа: препознавање и уочавање кретања облика у природи, али и у урбаној околини око себе; разликовање геометријских и слободних облика; усвајање знања о вајарству и врстама скулптура; развијање дивергентног мишљења.			
Ликовни проблем: кретање више облика у простору, равнотежа			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ДМ, АП, КО		Облици рада: ФР, ГР	Тип часа: В
Наставна средства: папир у боји, картон, летвице, лепак, маказе, канап			
Избор уметничких дела: Калдер, мобили			
ТОК ЧАСА			
Разговор са ученицима о скулптурама и њиховој подели. Приказ одговарајућих примера уз помоћ пројектора и разговор о њима. У циљу мотивисања ученици играју игру у којој имају задатак да тачно одговоре на питања из коверти и сложе загонетну слику. У ковертама се налазе питања. Уколико тачно одговоре, добијају део слагалице који лепе на таблу. Када тачно одговоре на сва питања, сложи се коначна слика мобила, која ће бити повод да се поразговара о њој. Учитељ објашњава да је мобил покретна скулптура која може бити направљена од различитог материјала. Води се рачуна да је тај материјал лаган како би се мобил могао покретати. Гледалац се не мора кретати око мобила да би га целог погледао, мобил се сам окреће и показује са свих страна. И ове коверте са питањима су биле део једног мобила. Шта мислите, уз помоћ чега се све може покретати мобил? Може се покретати уз помоћ ветра, електричне енергије, сунца. Објашњавање значења речи <i>мобил</i> и приказивање адекватних примера. У фази игре ученици у групи састављају један мобил. Учитељ их подстиче на експериментисање како би ученици на практичном примеру разумели равнотежу. Истицање циља часа и објашњавање задатка ученицима: ваш задатак на данашњем часу јесте да направите свој мобил. Мобил можете саставити и по одређеној теми: птице, ученици одељења, апстрактни облици. Од шареног и колаж папира можете сећи облике па свом избору, правилне или неправилне, и низати их на нити. Такође, можете користити и перлице и остале украсе. Уколико вам је јасан ваш задатак, можете почети са радом. План табле: Групни рад ученика на реализацији задатка. Учитељ прилажењем ученицима настоји развијати ученикове потенцијале у области ликовности и визуелности, те им помагати у самосталном изражавању коришћењем примерених техника и средстава. У завршном делу часа ученици упоређују резултате групног рада. Да ли су изложени радови одговорили на постављене задатке? Да ли су облици у равнотежи? Да ли су креативна решења? Који је рад најуспешнији? Шта је пропуштено приликом рада? Шта би ти додао/одузео? Шта смо данас научили? Шта је вајарство? Вајарство је уметност обликовања тродимензионалних облика у различитим материјалима. На који начин се изражавају вајари? Вајари се изражавају уз помоћ својих скулптура.			
Корелација:			
Литература: Уџбеник, http://en.wikipedia.org/wiki/Mobile_(sculpture)			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 7. и 8.	Наставна јединица: Дејство светлости на карактер облика; Природна и вештачка светлост, „Сенка једног предмета”		
Ликовни медијум: цртање		Техника: мека оловка	
Циљеви и задаци часа: развијање жеље за истраживањем новог и неочекиваног у ликовном стварању; стицање знања о утицају светлости на карактер облика; стицање знања о томе како настаје сенка и од чега зависи, како се сенка мења зависно од положаја извора светлости; усвајање појмова <i>сојсџивена</i> и <i>бачена</i> сенка; развијање способности уочавања повезаности сенке са извором светлости, разликовање природне и вештачке светлости.			
Ликовни проблем: облик, светло, сенка			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: УИ, ДМ, АП		Облици рада: ФР, ГР, ТД, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: лопта, лампа, позорница за позориште сенки, играчка, оловке			
Избор уметничких дела: Де Кирико, Ван Гог			
ТОК ЧАСА			
У уводном делу часа учитељ пушта деци ЦД са песмом „Мрак”. Разговор о садржини песме и светлости, о изворима светлости. Истиче сунце као главни извор светлости. Показивање и анализа уметничких слика. Фаза игре: слике животиња и њихове сенке. За игру их мотивише питањем и задатком да помогну животињама да пронађу своје сенке које је зла вила узела. Задатак деце је да на наставним листићима повежу сваку животињу са одговарајућом сенком. Данас ћемо испробати како светлост делује на предмете. Учитељ поставља извор светлости, сијалицу, и предмете које осветљава сијалица. Упућује ученике да уоче са које је стране извор светлости, како утиче светлост на карактер облика, на сенку. Одлазак у двориште да истраже како сунце делује на сенку. Посматрају своје сенке и како се оне покрећу заједно са њима. Уз учитељеву помоћ ученици долазе до сазнања да се увек налазе између сунца и сенке, што значи да се сенка ствара зато што су својим телом заклонили сунчеву светлост. Истицање циља часа: Ученици треба да нацртају један предмет који ће осветлити лампом. При раду треба да обрате пажњу на облик сенке, на коју страну пада у односу на извор светлости.			
Ученици самостално реализују тему према свом опажању, доживљају, машти и способностима. Активности учитеља се огледају у пружању техничке помоћи при руковању графоскопом и помаже деци у извлачењу закључка. Коректурама исправља грешке и подстиче ученичку креативност (варирање и комбинаторика).			
Избор најуспешнијих радова, који се каче на пано. Анализа радова према остварености ликовног проблема и инвентивности. Да ли су изложени радови одговорили на постављене задатке? Да ли су верно представљене сенке предмета? Да ли су креативна решења? Чији рад је најуспешнији? Опишите један рад без показивања. Шта је пропуштено приликом рада? Шта би ти мењао (додао/ одузео)?			
Корелација: свет око нас, физичко васпитање			
Литература: уџбеник			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 9. и 10.	Наставна јединица: Дејство светлости на карактер облика; Фигура и позадина, „Позориште сенки”	
Ликовни медијум: цртање, сликање		Техника: црна темпера
Циљеви и задаци часа:		
Ликовни проблем: фигура, слободни облици		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, АП, РП	Облици рада: ФР, ИН, ГР	Тип часа: О
Наставна средства: видео-бим, лаптоп, лампа, позорница за позориште сенки, црна темпера, картон, штапић		
Избор уметничких дела:		
ТОК ЧАСА Кроз пример Рубинове вазе ученици се упознају са појмовима фигура и позадина. Помоћу лампе и неког предмета пројектују сенке на зиду учионице. Анализа добијених сенки (силуета). Шта смо уочили? Да ли се виде детаљи предмета? Мотивациони садржај: Гледање једног дела позоришта сенки. Разговор о ликовима. Да ли су се виделе очи ликова и други детаљи? У пуној корелацији са предметом српски језик ученици одабирају текст за који ће правити фигуре у силуети. Врши се диференцијација ученика по ликовним способностима. Одељење се дели на онолико група колико има ликова у представи. Свака група ради један лик. Истицање циља часа: На картон нацртајте фигуре у силуети. Не треба цртати никакве детаље, само облик фигуре, који ћете обојити црном темпером. Када сте завршили са бојењем, исеците своју фигуру и залепите их на штапић који сте добили. Ваше фигуре треба да су велике, нацртајте их преко целог формата листа. Оне ће нам послужити за извођење представе позоришта сенки. План табле: ФИГУРА И ПОЗАДИНА Учитељ прати рад ученика. Да ли су разумели задатак? Да ли су нацртали довољно велике ликове? Да ли цртају детаље? Да ли раде површно? Учитељ у коректурама настоји да ученике подстиче да остваре свој потенцијал у ликовном изразу. У завршном делу часа се одабирају најуспешније лутке и изводи се представа.		
Корелација: српски језик		
Литература: http://www.youtube.com/watch?v=QaDYadIoAhc&feature=related		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

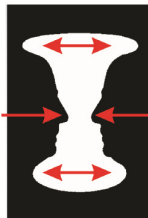
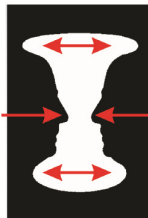
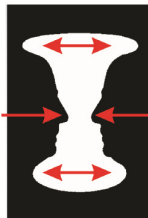
Коментар наставника:

Редни број: 11. и 12.	Наставна јединица: Амбијент – сценски простор; Амбијент – Екстеријер, ентеријер, „Улица”		
Ликовни медијум: сликање		Техника: темпера	
Циљеви и задаци часа: упознавање са појмом <i>амбијент</i> ; тумачење појмова <i>амбијент</i> , <i>радни простор</i> , <i>школски простор</i> , <i>позоришни амбијент</i> ; оспособљавање за практично решавање замисли; упознавање с ликовним аспектима позоришне представе.			
Ликовни проблем: екстеријер, однос облика и простора, урбанизам			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: В
Наставна средства: темпера, слике, блок			
Избор уметничких дела: Дали, Вермер			
ТОК ЧАСА			
У уводном делу часа разговор о простору и о врстама простора у којима бораве деца. Учитељ објашњава помоћу примера шта је то амбијент и шта је то што карактерише одређени простор. Рад са уџбеником. Ученици проучавају илустрације и описују отворени и затворени простор, намену и сврху појединих простора. Разговор о сликама и о разликама које су уочили. Захтевати од деце да они наведу неколико различитих простора и да ближе објасне сврху појединих њима добро познатих простора. Учитељ се у објашњавању дотиче и посебних простора за драматизацију, сценски простор. Мотивација: показивање уметничке слике са одређеним амбијентима (градски односно сеоски амбијент). Ученици путем драмске игре (туристички водич и туристи) описују шта се све налази у њиховом насељу (куће, зграде, ограде, пешачки прелаз, аутобуско стајалиште, киоск и сл.). Истицање циља часа: Насликај улицу у којој се налази твоја школа. Учитељ подсећа децу како се користе темпера, да користе густе боје. При избору облика да се труде приказати шареноликост улице са разноврсним зградама, и осталим елементима који сачињавају улицу. Да насликају пешаке који се крећу улицом или су застали да попричају. При избору боја да припазе на слагање боја.			
Самосталан рад ученика. Активности учитеља се огледају у сталном праћењу деце и подстицању у раду. Током рада врши индивидуалну коректуру ученика. Коректурама исправља грешке и подстиче ученичку креативност у проналажењу интересантних детаља улице, у слагању боја и у организацији композиције.			
Избор најуспешнијих радова, које се каче на пано. Анализа радова према остварености ликовног проблема и инвентивности. Шта смо ново научили? Шта је амбијент? (Амбијент је физички простор, животна средина, околина у којој људи живе и раде). Да ли су одабрани радови остварили постављене задатке? Који рад је најуспешније представио улицу? Које пропусти уочавају? Да ли је неко прегледао туђи рад? Шта би ти додао раду?			
Корелација: музичка култура, свет око нас			
Литература:			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 13. и 14.	Наставна јединица: Амбијент – сценски простор; Израда лутака за луткарску представу						
Ликовни медијум: примењена уметност, дизајн		Техника: комбинована техника					
Циљеви и задаци часа: стицање знања о луткарству, сценској лутки; оспособљавање ученика за практично решавање идеја; оспособљавање и заинтересовање ученика за рад, формирање естетског става ученика; упознавање с културом и традицијом нашег народа, и упознавање с културним вредностима других народа.							
Ликовни проблем: контраст удубљено – испупчено, сценска лутка							
Стандарди постигнућа:							
Наставне методе: ДМ, АП, РЗ, РТ, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О				
Наставна средства: варјаче, пласичне боце, чарапе, штапићи, вуна, сунђер, тканина, картон, крпице, пластичне вреће, папир у боји, лепак, маказе, игла и конач							
Избор уметничких дела:							
ТОК ЧАСА							
У уводном делу часа разговор о позоришту, представама, глумцима. Учитељ усмерава разговор на луткарске представе, на лутке које деци причају бајке. Ученици износе своје доживљаје. Учитељ објашњава карактеристике сценске лутке: она треба да одражава карактер лика са својим атрибутима и бојама, пренаглашеност детаља да би их гледалац могао видети и сл. Ученици се помоћу уџбеника упознају са врстама лутака (гињол, марионета, јавајка...). Учитељ објашњава да су лутке масе у простору које имају испупчене и удубљене делове (неки делови масе улазе у простор, а на неким деловима простор улази у масу. Разговор и објашњење испупчене/удубљене масе помоћу апликације на табли. Мотивација: Подстицање деце да дају предлог за причу коју би они желели да глуме. Скренути им пажњу да ће за ову причу глумци бити лутке које они буду сами направили. Истицање циља часа: Данас ћемо да направимо лутке за нашу представу. Показује им неке радове деце и појашњава кораке за израду лутака. План табле:							
<table><tr><td>СЦЕНСКА ЛУТКА</td><td>МАСА ИСПУПЧЕНО-УДУБЉЕНО</td></tr><tr><td></td><td></td></tr></table>				СЦЕНСКА ЛУТКА	МАСА ИСПУПЧЕНО-УДУБЉЕНО		
СЦЕНСКА ЛУТКА	МАСА ИСПУПЧЕНО-УДУБЉЕНО						
							
Ученици самостално почињу са израдом лутака за причу. Деца раде у групама, неки индивидуално, а неки у паровима. Активност учитеља огледа се у томе да помаже деци око решавања неких техничких проблема у изради задатака. Стално обилази децу, прати рад, подстиче креативност и сарадњу између група и врши индивидуалну коректуру ученика. Разговор и анализа лутака. Да ли су успешно одговорили постављеном задатку? Да ли лутке својом бојом одражавају одређени карактер? Шта је пропуштено приликом рада? Шта би ти мењао (додао/одузео)? У завршном делу часа деца глуме неке делове текста.							
Корелација: српски језик, музичка култура							
Литература: Уџбеник							

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 15. и 16.	Наставна јединица: Амбијент – сценски простор; Израда сцене за представу						
Ликовни медијум: примењена уметност, дизајн		Техника: комбинована техника					
Циљеви и задаци часа: развијање способности уочавања различитих облика и њихових односа у простору; стицање и усвајање знања: сцена и сценографија; оспособљавање ученика за практично решавање идеја; неговање специфичног ликовног израза.							
Ликовни проблем: простор, однос облика и простора, сценографија							
Стандарди постигнућа:							
Наставне методе: ДМ, АП, ЛС, КО, РП		Облици рада: ФР, ГР	Тип часа: О				
Наставна средства: картон, темпере, маказе							
Избор уметничких дела:							
ТОК ЧАСА У уводном делу часа обнављање о простору и о врстама простора у којима бораве деца. Објаснити деци шта је то амбијент и шта је то што карактерише одређени простор. Усмеравати разговор на сценски простор, сцену. Деца причају своја искуства са посета позоришту. Упозорити ученике да се за луткарске представе посебно планира сцена, позорница. Мора бити прилагођена врсти лутака и правилно постављена у односу на гледалиште. Не би требало да сцена буде претрпана бојама да би лутке дошле до изражаја. Мотивација: Показивање слике са једном сценом. Разговор о сликама и о разликама које су уочили. Истицање циља часа: За нашу данашњу представу направимо параван, иза кога ћете се ви сакривати док глумите. Ученици у групи реализују тему према свом опажању, доживљају, машти и способностима. Активности учитеља се огледају у сталом праћењу деце и подстицању у раду. Током рада врши индивидуалну коректуру ученика. Коректурама исправља грешке и подстиче ученичку креативност (варирање и комбинаторика). Разговор о позорници и луткама. Анализа радова ће се вршити на основу следећих критеријума: • Идеја одлично реализована, • богатство облика и способност њихове трансформације, • да ли су јасно уочљиви, • богатство колористичких односа, • усклађена композиција, • оригинална решења. У завршном делу часа деца са својим луткама које су направили на прошлом часу одлазе иза направљеног паравана и изводе луткарску представу.							
Корелација: музичка култура, српски језик, свет око нас							
Литература: Уџбеник							

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 17. и 18.	Наставна јединица: Лепо писање са калиграфијом; Писмо, „Тајно писмо”		
Ликовни медијум: цртање		Техника: фломастери	
Циљеви и задаци часа: оспособљавање да помоћу своје креативности осмишљавају разне знакове; оспособљавање ученика да се служе знаковима за визуелно споразумевање; стицање основног знања о развоју писма и његове важности за културу једног народа; вежбање способности дивергентног мишљења; формирање ставова и ликовних способности.			
Ликовни проблем: површина, боја, знак, визуелно саопштавање			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, УИ, ДМ, АП		Облици рада: ФР, ГР, ТД	Тип часа: О
Наставна средства: мултимедијална презентација, апликација са шифрама			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
Ученици уз помоћ уџбеника елементарно се упознају са развојем писма и његовом важношћу за културу једног народа. Учитељ им чита митолошко објашњење настанка писма, објашњава да је и писмо у служби комуникација и да се код сликовног писма низањем и груписањем цртежа приказује неки догађај или мисао. Прималац поруке ће декодирати односно дешифровати поруку. Кроз креативну игру ученици треба да дешифрују један стрип. На таблу се лепи апликација са шифрама које означавају поједине појмове, речи. (Алтернативно учитељ може припремити наставни листић.)			
Истицање циља часа: Радимо на половини листа из блока. Свако ће на својој половини да нацрта своју тајну поруку. Тајна порука треба да буде што маштовитија и оригиналнија. Прво размислите које ћете облике користити за израду знакова, тј. шифри. Помоћу својих шифри саставите једну причу, саопштите једну мисао. Пазите да ваша прича, порука буде јасна, да је могу лако протумачити ваши другови. Радићете фломастерима. Пазите које ћете боје користити. Боје знакова (шифри) треба да буду у контрасту са позадином да би се распознале и да бисмо тиме допринели немогућности схватања поруке.			
Ученици започињу самостално да реализују ликовни проблем. Учитељ их обилази и врши коректуру радова. Помаже ученицима који заостају у раду или су кренули погрешним путем у решавању ликовног проблема уз уважавање индивидуалних разлика, мишљења и идеја ученика. Умерава их и отклања нејасноће. Прилази ученицима уколико утврди да губе мотивацију или раде површно и подстиче их на даљи рад, похваљује их, охрабрује како би истрајали у свом стваралаштву.			
У завршном делу часа ученици у паровима откривају поруку тајног писма. На таблу се постављају одабрани радови и естетски процењују на основу степена оствареног ликовног проблема. Процењивање успешности радова треба да протиче у толерантном разговору и да допринесе изграђивању естетских критеријума и мотивације за даљи стваралачки рад. Да ли су коришћени облици, знакови прикладни за преношење кратких и једноставних порука? Да ли се облици (визуелна порука) јасно могу декодирати (дешифровати)? Који би ти облик користио за тај појам? Да ли су боје складне? Да ли боје доприносе тумачењу поруке? Да ли је изражен контраст са позадином или се знакови стапају са њом? Шта су ученици пропустили? Да ли је постигнут склад у композицији? Да ли композиција облика и боја доприноси јасноћи поруке? У ком раду је испољена оригиналност? Зашто? Који је рад у естетском и техничком погледу најбољи?			
Корелација: српски језик			
Литература: Уџбеник, http://www.planeta.rs/21/2temabroja.htm			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 19. и 20.	Наставна јединица: Лепо писање са калиграфијом; Писмо,,Лепо писање”		
Ликовни медијум: естетска анализа, примењена уметност		Техника: туш и редис-перо	
Циљеви и задаци часа: упознавање и стицање знања о лепом писању и калиграфији; неговање радозналости за ликовно стварање, упорности и истрајности, прецизности и уредности; подстицање смисла за креативност код ученика; развијање моторичке способности ученика; неговање прецизности и уредности.			
Ликовни проблем: врсте линија, слова, пропорције			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, ИНН		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: уџбеник, табла, апликације, туш и перо			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
У уводном делу часа обнављање о писмима и о значају лепог писања за естетску културу. Учитељ објашњава правила лепог писања, држања пера и сл. Мотивација: показати деци пример слова и речи које су радили ученици претходних генерација. Истицање циља часа: На данашњем часу ћемо вежбати правила лепог писања. Сваки ученик ће добити припремљени лист папира са повученим помоћним линијама. Оне ће помоћи да све линије буду исте висине. Перо држите наслоњено на средњи прст руке, врх пера држите под углом од 45 степени. Перо увек усмерите у истом смеру као што је приказано на апликацији на табли. На тај начин ћете у истом потезу од танке створити дебелу линију. Усправне линије слова повлачимо од горе према доле, а водоравне од лева надесно, а не обрнуто. Обратите пажњу на једнаки размак између повучених линија. План табле:			
			
Учитељ на табли показује вежбе описане у уџбенику. Ученици од појединих вежби исписују целе редове на својим папирима за вежбање. Учитељ прати рад ученика, подстиче их на прецизан рад и истрајност, у коректурама се исправљају грешке. Било би добро да се поред редис-пера испробају и друга средства за писање (тесарска оловка, маркер, трска).			
Научили смо: Калиграфија је уметност лепог писања. У модерно време се користи за израду позивница, честитки.			
Корелација: српски језик			
Литература: Уџбеник			

Уводни

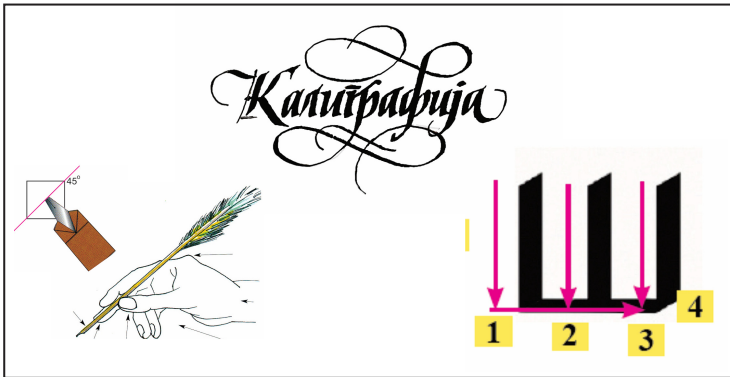
Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 21. и 22.	Наставна јединица: Лепо писање са калиграфијом; Писање ћириличних слова, „Писање пословице”		
Ликовни медијум: примењена уметност		Техника: туш и редис-перо	
Циљеви и задаци часа: упознавање ученика са елементима писаних слова ћирилице; упознавање с појмом и принципима калиграфије; развијање вештине лепог писања; неговање културе лепог писања и прецизности у раду; уводити ученике у домен естетске културе.			
Ликовни проблем: слова, пропорције, основна калиграфска правила			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: туш и редис-перо, (тесарска оловка, маркер)			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
Након понављања о лепом писању ученици проучавају правила лепог писања из уџбеника. Учитељ објашњава основна правила држања пера под углом од 45 степени, усправне линије слова се повлаче од горе према доле, а водоравне са лева надесно. Сваки ученик излази пред таблу и пише једно слово. Мотивациони садржај: Учитељ и ученици набрајају познате пословице. Истицање циља часа: Напиши наученим словима једну пословицу или изреку. Помоћу оловке и лењира нацртај помоћне линије. Пословицу пиши тушем и редис-пером. Пази на размак између појединих слова, на размак између речи и појединих редова речи. Тако распореди текст да буде на средини листа, речи се не растављају.			
План табле:			
			
Учитељ прати како ученици решавају задатак. Опомиње их како да држе перо, да пазе на распоређивање текста на формату листа и на уредност у раду. Коректуру врши у три наврата. Коректурама се исправљају грешке и додатно се мотивишу ученици да истрају у раду и пруже свој максимум.			
Пред крај часа се бирају радови ученика, који каче на пано. Да ли су сви ученици успешно реализовали задатак? Како су распоредили текст на формату листа? Да ли су уредни радови? Шта би саветовао свом другу у будућем раду?			
Корелација: музичка култура, свет око нас, математика			
Литература: Уџбеник, http://www.rastko.rs/likovne/karina/index.html , http://kovceg.tripod.com/pm_srpska_pisma.htm			

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 23. и 24.	Наставна јединица: Лепо писање са калиграфијом; Писање латиничних слова, „Писање пословице”		
Ликовни медијум: примењена уметност		Техника: туш и перо	
Циљеви и задаци часа: упознавање ученика са елементима писаних слова латинице; упознавање с појмом и принципима калиграфије; развијање вештине лепог писања; неговање културе лепог писања и прецизности у раду; уводити ученике у сферу естетске културе.			
Ликовни проблем: карактер и пропорције слова			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: туш и редис-перо, (тесарска оловка, маркер)			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
Ученици су за час донели слова исечена из новина. Расправља се о типографским (штампарским) разликама и у разлици између штампарских и руком писаних калиграфских слова. Учитељ им објашњава да је и у модерно време могуће и помоћу рачунара применити украсна слова, али она не задовољавају калиграфске принципе. Може се говорити и о кинеском и арапском пореклу калиграфије, где је ова вештина веома цењена и сматра се уметношћу. Понављање градива са претходног часа. Како се држи перо? Како повлачимо линије? Учитељ најављује да ће на данашњем часу наставити бавити се са проблематиком лепог писања и учиће правила писања слова латинице.			
Учитељ на табли демонстрира како се пишу поједина слова и објашњава правила, а ученици у радним свескама вежбају писање помоћу тесарске оловке (цео ред приказаног слова).			
Истицање циља часа:			
Наученим словима напишите своје име, једну пословицу или неки текст по слободном избору. За рад користите туш и перо. При раду немојте заборавити принципе калиграфије.			
Ученици прилазе самосталном остварењу задатка. Учитељ прати како решавају задатак. Опомиње их како да држе перо, да пазе на распоређивање текста на формату листа и на уредност у раду. Коректуру врши у три наврата. Коректурама се исправљају грешке и додатно се мотивишу ученици да истрају у раду, да буду уредни и да се потруде да што боље реше задатак.			
У завршном делу часа се утврђују калиграфска правила и поставља се изложба децјих радова.			
Корелација:			
Литература: http://www.planeta.rs/21/3temabroja.htm			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 25. и 26.		Наставна јединица: Лепо писање са калиграфијом; Вежбе, „Шаљива слова”															
Ликовни медијум: цртање, сликање		Техника: по избору															
Циљеви и задаци часа: развијање креативности ученика; осмишљавање ликовног решења порука и схватање поруке као начина комуницирања сликом и речима; развијање навика уредности.																	
Ликовни проблем: контурне линије, боја, текстура																	
Стандарди постигнућа:																	
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, ТА	Тип часа: В														
Наставна средства:																	
Избор уметничких дела:																	
ТОК ЧАСА																	
У уводном делу часа обнављање о словима и о значају лепог писања за естетску културу. Подсетити ученике на рад са прошлог часа и поновити правила повлачења линија код писања писаних слова. Разговор усмерити на шале. Деца могу да испричају неку шалу, а помоћу методе олује идеја навести шта је све шаљиво. Учитељ наглашава да и слова могу бити шаљива, састављена од разних порука, оживљена. Посматрање примера из уџбеника и на презентацији. Истицање циља часа: Ваш задатак је да осмислите необична, шаљива слова. Слова могу представљати неке фигуре, можете укомпоновати неке животиње, слова могу да се крећу. Важно је да буду што веселија. Зато пажљиво бирајте боје и њихове комбинације како би оне допринеле веселом решењу задатка. Можете користити фломастере, водене бојице и комбиновати технике. Покушајте да budete што креативнији и оригиналнији у раду. План табле: <table><tr><td colspan="4">ШАЉИВА СЛОВА</td></tr><tr><td rowspan="3">ШТА ЈЕ ШАЉИВО? </td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td colspan="3">ДЕЧЈИ РАДОВИ</td></tr></table>				ШАЉИВА СЛОВА				ШТА ЈЕ ШАЉИВО? 							ДЕЧЈИ РАДОВИ		
ШАЉИВА СЛОВА																	
ШТА ЈЕ ШАЉИВО? 																	
																	
	ДЕЧЈИ РАДОВИ																
Ученици самостално реализују задатак. Ради стварања веселе атмосфере у току радног дела слуша се музика. Активности учитеља се огледају у одржавању веселе радне атмосфере и подстицању ученика да разиграју своју машту. Током рада врши индивидуалну коректуру радова ученика. Коректурама исправља грешке и подстиче ученичку креативност.																	
Сви радови се постављају на таблу и разговара се о успешности реализације ликовног проблема. Ученици упоређују резултате. Да ли су изложени радови одговорили на постављене задатке? Да ли су шаљива слова? Чији рад је најуспешнији? Опишите један рад без показивања. Шта је пропуштено приликом рада? Шта би ти мењао (додао/одузео)?																	
Корелација: српски језик, музичка култура																	
Литература: Уџбеник																	

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 27. и 28.		Наставна јединица: Лепо писање са калиграфијом; „Иницијали”	
Ликовни медијум: цртање, сликање		Техника: по избору	
Циљеви и задаци часа: развијање вештине лепог писања; развијање креативности ученика; осмишљавање ликовног решења визуелних порука; вежбање опажања различитих писама (фонтова); упознавање са делима ликовне баштине која садрже писмо.			
Ликовни проблем: контурне линије, боја, текстура			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: примери слова, апликација са иницијалом			
Избор уметничких дела: Иницијал, Ресавска школа			
ТОК ЧАСА			
У уводном делу часа анализирамо слово „А” исписано различитим фонтовима. Разговарамо о томе да ли је то исто слово, да ли су поједина слова једнако написана. Ученици описују своја запажања. По чему се разликују? (по врсти, дебљини линија, орнаменталним украсима) Затим на табли исписују своја решења слова „А” изговарајући слово „А” на различите начине (гласно – тихо, кратко – дуго и сл.). Разговор о имену и презимену и иницијалима. Упознати ученике са појмом иницијали и објаснити шта је то. Учитељ објашњава да се иницијали појављују у рукописним књигама и да приказују садржај поглавља. На табли се поставља апликација иницијала и анализирају се врсте линија, облика на иницијалу. Истицање циља часа: На данашњем часу твој задатак је да украсиш на што креативнији и занимљивији начин прво слово свог имена и презимена. Иницијали не морају бити написани читко. Као што постоје различити карактери људи, тако постоје и различити карактери линија. Неке су дебеле, неке танке, неке напете, неке хрпаве. Мале површине слова испуните линијама, а велике украсите украсним шарама (фигуралним, геометријским или биљним орнаментима). Најбоља решења ће имати пуно линија и тачкица. Покушајте да будете што креативнији и оригиналнији у раду. Учитељ подсећа децу да та слова морају бити велика, да свако слово буде као нека фигура, лик, као да се креће. И да буду што веселија.			
ИНИЦИЈАЛИ Малос украш у књи стик мени сре мас пис су рад књи стило покла рин ки ДЕЧЈИ РАДОВИ			
Ученици самостално реализују своја изабрана слова и оживљавају их. Активности учитеља се огледају у сталом праћењу деце и подстицању у раду. Проверава да ли су нацртали довољно велике иницијале који се могу украсити. Разговара са појединцима како ће украсити своје слово. Током рада врши индивидуалну коректуру ученика.			
У завршном делу часа врши се естетска анализа. Чији рад је најоригиналнији? Да ли описује учеников карактер? Које врсте линија, облика и украса је користио? Шта смо научили о иницијалу? Иницијал означава украшено почетно слово речи, поглавља у књизи.			
Корелација: српски језик, математика			
Литература: Уџбеник, http://hr.wikipedia.org/wiki/Inicijal			

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 29. и 30.	Наставна јединица: Лепо писање са калиграфијом; „Честитка”		
Ликовни медијум: дизајн		Техника: по избору	
Циљеви и задаци часа: писати слова у складу са калиграфским принципима; развијати смисао за практична идејна решења; развијати навику лепог писања; оспособљавати ученике да пишу различитим средствима.			
Ликовни проблем: дизајн, писмо			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: В
Наставна средства: лењир, оловка			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
У уводном делу часа разговор о породичним празницима, о начину како их прослављају, о гостима који им долазе. Усмерити разговор на писање честитке, или позивнице за рођендан. Захтевати од деце да кажу када шаљу честитке. Објаснити деци да је важно и естетско и садржајно решење. За различите поводе пишу се одговарајуће честитке. Мотивација: показати деци пример неких честитки или позивница за рођендан које су радили ученици ранијих генерација, као и куповне честитке. При избору обратити пажњу на естетски изглед. Истицање циља часа: Ваш задатак је да направите честитке за посебну прилику. Може бити честитка, али и позивница за рођендан и школску приредбу. Облик честитке може бити правоугаоник, али можете осмислити и неки други, креативнији облик. Будите маштовити. Размислите о словима која ћете употребити. Не заборавите на правила лепог писања. При распореду текста пазите да маргине буду уједначене. За овај рад можете користити технику по избору. Своју честитку можете украсити шарама.			
Ученици од тањег картона исецају облик честитке према својој машти и способностима. Активности учитеља се огледају у сталом праћењу деце и подстицању у раду. Током рада врши индивидуалну коректуру радова ученика. Коректурама исправља грешке и подстиче ученике да остваре своје потенцијале.			
У завршном делу часа се прави изложба деџих радова и врши естетска анализа. Да ли су изложени радови одговорили на постављене задатке? Да ли је складно распоређен текст честитке? Помоћу којих облика, линија, шара је украшена честитка? Да ли су креативна решења? Чији рад је најуспешнији? Опишите један рад без показивања. Шта је пропуштено приликом рада? Шта би ти мењао (додао/ одузео)?			
Корелација: музичка култура, свет око нас, математика			
Литература: Уџбеник			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 31. и 32.	Наставна јединица: Лепо писање са калиграфијом; „Корице књиге”		
Ликовни медијум: дизајн		Техника: темпера, фломастери	
Циљеви и задаци часа: упутити ученике да теже ка сталном стварању употребних предмета, да их улепшавају и обликују – преобликују како би били не само корисни већ и лепо; развијање креативности и потребе за редом; развијати смисао за практична идејна решење.			
Ликовни проблем: графички дизајн, однос слике и текста			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ЛС, ДМ, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: примери корица књига			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
Уводни	У уводном делу часа разговор о омиљеним књигама, о томе како изгледају, зашто им је баш та књига омиљена и где су је видели, шта их је привукло да баш њу изаберу. Мотивација: показати деци пример неких књига, показати идејно решење за корице. Деца показују своју књигу коју су донели. Кроз анализу примера корица учитељ им указује на важност естетског решења и објашњава да нам захтевна дизајн решења улепшавају живот. Најважнији задатак дизајнера је да привуче пажњу својим решењем и да поруку јасно саопшти. Успешно решење корица треба да задовољи следеће принципе: контраст текста са позадином, јасна организација композиције. Истицање циља часа: Постави се у улогу дизајнера и направи корице за своју омиљену књигу. Као што сте видели, важно је успоставити склад између текста и слике, односно боје позадине. Текст садржава име и презиме аутора, наслов књиге. Слика би требало да одражава садржај књиге. Корице су својом бојом реклама књиге. Боја такође доприноси читљивости текста. Као што сте видели, не постоје правила за распоред текста у односу на слике. На неким корицама се име аутора и наслова књиге налази у горњем делу, док је код неких корица слика горе, а име аутора и наслов се постављају у доњу половину корица. Учитељ подсећа децу да за рад могу користити фломастере, колаж папир. Избегавајте виђене корице. Потрудите се и направите што занимљивије решење.		
	Ученици самостало реализују тему према свом опажању, доживљају, машти и способностима. Раде свако своју изабрану корицу. Користе расположива средства. Активности учитеља се огледају у сталом праћењу деце и подстицању у раду. Напоменути да буду опрезни при раду. Током рада врши индивидуалну коректуру радова ученика. Коректурама исправља грешке и подстиче ученичку креативност.		
Главни			
Завршни	У завршном делу часа направити изложбу децјих радова и вршити естетску анализу. Дизајн корица треба да на креативан начин представи садржај књиге и тиме привлачи пажњу потенцијалних купаца и читалаца књиге. Процењивање успешности се врши по следећим критеријумима: – какви су облици коришћени? – да ли су облици јасно уочљиви? – да ли су облици и текст складно повезани? – да ли боје пријају оку; да ли су боје складне? – које нијансе доминирају? – да ли је изражен контраст са позадином или се облици стапају са њом? – да ли композиција чини целину? – у ком раду је испољена оригиналност? – шта су ученици пропустили?		
Корелација: српски језик			
Литература: Уџбеник			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 33. и 34.	Наставна јединица: Контраст (као мотивација за опажање облика); Прав – крив „Украси за јелку”		
Ликовни медијум: вајање		Техника: папир, пластика	
Циљеви и задаци часа: стицање знања о контрасту; опажање, уочавање и разликовање природних и вештачких облика; стицање способности дивергентног мишљења.			
Ликовни проблем: линија, линије у простору, волумен, ритам, варијација			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, ГР	Тип часа: О
Наставна средства: траке од папира, маказе, лепак			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
Ученици у паровима изговарају супротне парове појмова, затим цртају врсте линија на табли и понављају научено о врстама линије. Учитељ усмерава пажњу ученика на супротне парове и заједно са њима извлачи закључак да је контраст наглашена различитост. Учитељ уз демонстрацију објашњава да се траке папира могу обликовати као линије у простору. Од праве траке се може направити права изломљена, отворена и затворена, али и крива линија. Основни облици састављени од трака су круг, срце и капљица. Савијањем и комбинацијом трака могу се добити различити облици који могу асоцирати на облике из природе. У креативној игри ученици испробавају различите могућности савијања трака. Мотивација: Разговор о новогодишњим празницима, обичајима и украшавању јелке. Учитељ приказује примере украса за јелку коју је сам направио (или примери радова ранијих генерација). Указује на ритмичко понављање и варирање појединих мотива украса. Истицање циља часа: Данас ћемо правити украсе за нашу јелку од трака папира. Различитим савијањем трака можемо добити богат украс. Прво направите неколико кругова, капљица, срца и сл. Њиховом комбинацијом и маштовитим варирањем саставите свој украс. Пажљиво залепите траке и сачекајте да се лепило осуши. Ваше радове ћемо на крају часа окачити на нашу јелку.			
План табле:			
КОНТ раст ВРСТЕ ЛИНИЈА ОСНОВНИ ОБЛИЦИ ПРИМЕР			
Док ученици раде слушају се новогодишње песме. Учитељ надгледа како су ученици приступили раду. Да ли су схватили задатак? Да ли им нешто недостаје? Помаже деци у техничком смислу, придржава залепљене облике док се суше, показује неке могућности комбиновања, подстиче их да варирају облике и тако граде маштовите украсе.			
Завршени радови се каче на јелку. Ученици певају новогодишње песме и износе своја стечена искуства у „цртању” линијама у простору. Научили смо: контраст је наглашена различитост.			
Корелација: свет око нас, музичка култура			
Литература: Уџбеник			

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 35. и 36.	Наставна јединица: Контраст (као мотивација за опажање облика); Природни и вештачки облици, „Омиљена животиња”		
Ликовни медијум: вајање		Техника: глина, глиномол	
Циљеви и задаци часа: развијање способности аналитичног посматрања; опажање, уочавање и разликовање контрастних разлика на природним и вештачким облицима; стицање знања о контрасту, развијање естетских и радних способности.			
Ликовни проблем: облик, маса, величина маса			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: глина, глиномол, апликација на табли, мултимедијална презентација			
Избор уметничких дела: из уџбеника			

ТОК ЧАСА

Уводни разговор о врстама материјала. Ученици помоћу Веновог дијаграма набрајају природне и вештачке материјале, заједно изводе закључак које су сличности и разлике наведених материјала. Учитељ им говори да је свет јединствена целина природних и вештачких материјала. Констатујемо да је глина природан материјал, а да су фигуре које ће правити ученици вештачки створени облици. Ученици анализирају прилоге из уџбеника. Мотивација: разговор о омиљеној животињи и демонстрација поступка грађења облика додавањем материјала. Учитељ наглашава да спојеве мањих делова фигуре добро обраде да не би отпале приликом сушења.

Истицање циља часа: Обликујте своју омиљену животињу. За рад користите глину (глиномол). То може бити кућни љубимац или животиња из зоолошког врта. Потрудите се да у раду постигнете сличност са одабраном животињом. Пазите који су односи величина главе у односу на тело, ноге и реп. Облик животиње градите додавањем мањих делова. Немојте занемарити ни детаље. Рецимо, каква су уста жабе, или крила птице.

План табле:

Учитељ у обиласку прилази сваком ученику, подсећа га на мотив и даје упуте за реализацију идеје. Алтернативним питањима их подстиче на рад. Можеш ли фигуру животиње обликовати на други начин? Да ли си обратио пажњу на односе величина? Није ли мала глава твоје животиње? Које детаље би још додао?

Радови се постављају на два спојена стола. Заједно анализирамо радове. Шта је био данашњи задатак? Да ли су га сви испунили? Опиши једну фигуру животиње без показивања. Да ли се може препознати колика је сличност са одабраном животињом? Да ли су пропорционални делови фигуре?

Корелација: свет око нас

Литература: Уџбеник

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 37. и 38.	Наставна јединица: Контраст (као мотивација за опажање облика); Контраст као композициони принцип		
Ликовни медијум: естетска анализа		Техника: /	
Циљеви и задаци часа: проширивање знања о контрасту; усвајање појмова и знања које ће имплементирати у сопственом стваралаштву; стицање способности за систематизацију, извлачење закључака, резиме; стицање навика посматрања и анализе уметничких дела; оспособљавање за постепено исказивање естетског суда.			
Ликовни проблем: чистоћа боје, контраст			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ДМ, АП, ИС, КО		Облици рада: ФР, ИН, ГР	Тип часа: О
Наставна средства: мултимедијална презентација, лаптоп, видео-бим			
Избор уметничких дела: Сава Шумановић („Пијана лађа”), Милан Коњовић, Василиј Кандиски, Франц Марка			
ТОК ЧАСА			
Понављање и утврђивање о контрасту. На табли се бележе ученички одговори контрастних парова (природни и вештачки облици, право – криво, црно – бело, и сл.). Учитељ објашњава да и облици могу бити контрастни (обло – рогљасто, велико – мало, светло – тамно). Након уводне информативне припреме учитељ истиче циљ часа и упознавање са главним аспектима анализе. Следи мултимедијална презентација, прво се покажу две три слике, те се појединачно анализирају контрасти облика. У току презентације учитељ појашњава појам контрастних боја, а ученици треба да их препознају на примерима.			
Естетска анализа се врши по следећим критеријумима. Опишите слику. Који је мотив слике? Шта уочавате у предњем плану? Шта уочавате у позадини? Свако од нас види на различити начин слику. Какве облике уочавате? Да ли уочавате разлике у облицима са леве и десне стране? Какав је по вама распоред облика на композицији? Које контрастне парове боја препознајете? Опишите сличности и разлике облика и боја на ова два уметничка дела.			
У завршном делу се сумира виђено. Која слика вам се свидела и зашто? Напиши у неколико речи свој утисак о слици. Да ли можеш да опишеш свој доживљај одабраног дела? Помоћу којег ликовног елемента је уметник изразио контраст?			
Корелација: математика, свет око нас, српски језик			
Литература: http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=17&ved=0CEwQFjAGOAo&url=http%3A%2F%2Fwww.pef.uns.ac.rs%2Findex.php%3Foption%3Dcom_phocadownload%26view%3Dcategory%26download%3D730%253Ap-3- - %26id%3D123%253Al-p%26lang%3Dsr&ei=KbJMUkSFecnfAbuxIFo&usg=AFQjCNH_FXhMXklwJzq354Gp4-eKGWv6Nw&sig2=ZA2G5Ru9uIf0FY5KGYME0A			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 39. и 40.	Наставна јединица: Контраст (као мотивација за опажање облика); „Слагалице”	
Ликовни медијум: сликање		Техника: по избору
Циљеви и задаци часа: стицање знања о контрасту; оспособљавање да на предметима опажају контраст сложен – разложен; развијање смисла за компоновање.		
Ликовни проблем: облик, боја		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП, ИС	Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: табла, апликације		
Избор уметничких дела: дела Пабла Пикаса		

ТОК ЧАСА

Учитељ у уводном разговору усмерава пажњу на појмове слагање – разлагање, што и демонстрира разлагањем једне репродукције. Задатак ученика је да сложе слику на табли. Хајде сада да покушамо нешто ново. Сада ове делове слике искористите да саставите другачију слику од ове. Испремештајте делове да слика буде необична. Ученици излазе и рекомпонују слику. Шта је слагање? Слагање је спајање делова у целину. Ученици проучавају дела Пабла Пикаса. Заједнички констатују да се мотиви слике понекад и не налазе тамо где их очекујемо. На пример, уметник је слободно компоновао очи гледане од напред, а уста са стране.

Мотивација: На табли вам се налазе делови лица, а ваш задатак је да у празан простор уцртате понуђене делове тако да лик изгледа што необичније. Ученици у радној свесци кроз креативну игру састављања праве необичан портрет од делова са Пикасових слика.

Истицање циља часа: Покушајте сада, по угледу на Пикаса, да урадите портрет вашег друга или другарице. Створите маштовити лик разлагањем (рекомпоновањем) разних делова лица и њиховим спајањем у нову целину.

Ученици самостално приступају решавању ликовног проблема, једни колажом, други темперама. Учитељ помаже оним ученицима којима требају додатна објашњења, тако што им поново објашњава шта је њихов задатак и истиче срж ликовног проблема. Отклања нејасноће уколико постоје. Обилазећи ученике, запажа да су поједини ученици заостали у раду. Не намећући своје мишљење и идеје, наводи их да сами увиде грешку и исправе је на прави начин. Додатном мотивацијом подстиче ученике да остваре свој потенцијал.

Вршимо анализу претходно одабраних радова. Изабрани су они радови који су потпуно ликовно решени, а који су уочени за време треће коректуре. На поменутим радовима истичемо добре и лошије детаље уз уважавање мишљења ученика.

Корелација:

Литература: Уџбеник

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 41. и 42.	Наставна јединица: Контраст (као мотивација за опажање облика); Једнобојан – вишебојан, „Дуга”										
Ликовни медијум: сликање		Техника: темпера, гваш									
Циљеви и задаци часа: стицање знања о основним и изведеним бојама, о спектру боја, о контрасту; оспособљавање да на предметима опажају контраст једнобојно – вишебојно; развијање смисла за компоновање.											
Ликовни проблем: боја, основне и изведене боје											
Стандарди постигнућа:											
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О								
Наставна средства: апликација круг боја											
Избор уметничких дела: Матис, уметничке фотографије											
ТОК ЧАСА											
Учитељ кроз конкретне примере уводи децу у проблематику једнобојно – вишебојно. Које боје је табла? Да ли је једнобојна или вишебојна? Како је можемо учинити вишебојном? Учитељ је припремио апликације цвећа, птица и сл. Ученици лепе апликације на таблу претварајући је у вишебојну површину. Пример кишобрана из уџбеника је учитељ фото-копирао за сваког ученика. Ученици решавају математичке задатке и на основу кода боје поједине делове кишобрана. Чија мајица (сукња, панталоне) је једнобојна? Покажи чија је мајица (сукња, панталоне) вишебојна. Покажи неки свој једнобојан предмет. Разговор о бојама, основним и изведеним, о спектру боја уз демонстрацију апликације и примера из уметности. Неки ученик ће прочитати причу из уџбеника. Разговор о прочитаном. Истицање циља часа: Потрудите се да неочекиваним избором облика и боја створите оригинални ликовни рад. Мотив је дуга. У раду користите темпера или гваш технику. Да се подсетимо: у гваш техници користимо водене боје у које смо додали белу темперу да бисмо добили густе боје. Насликајте како се једнобојно небо претворило у раскошну вишебојну површину која је задивила три девојчице из приче. План табле: ЈЕДНОБОЈАН – ВИШЕБОЈАН КРУГ БОЈА РАДОВИ УЧЕНИКА <table><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr></table> 											
Учитељ приликом обиласка ученика уочава недостатке у раду, даје савете. Ученик сам мора увидети грешку, да је схвати и да је сам исправи. Похваљује успешне покушаје, вредне ученике, оригиналне идеје. Охрабрује ученике да и даље изналазе разне могућности, да се слободно изражавају.											
У избору одабраних радова учествују сами ученици. Сваки од њих треба да образложи свој избор. Поставка одабраних радова на таблу и заједничка анализа. Код којег рада је идеја одлично реализована? На чијем раду је богатство колористичких односа? На чијем раду је неочекиван избор боја, облика, неуобичајено решење? Која решења су већ виђена? На ком раду је усклађена композиција?											
Корелација: математика, свет око нас, српски језик											
Литература: Уџбеник											

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 43. и 44.	Наставна јединица: Контраст (као мотивација за опажање облика); Једноставан – сложен		
Ликовни медијум: графика		Техника: кромпир	
Циљеви и задаци часа: оспособљавање за уочавање и представљање контраста; схватање и стварање услова за формирање представа о контрасту једноставан – сложен; стицање знања о графици и графичким техникама; развијање стваралачке маште и креативности; навикавање на истрајност и упорност у реализацији идеја.			
Ликовни проблем: контраст једноставних и сложених облика, комбинаторика			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: апликације, танграм, кромпир, нож, темпере, глицерин			
Избор уметничких дела: Василиј Кандиски, Виктор Васарели, Паул Кле, Алберс			
ТОК ЧАСА			
Ученици понављају о облицима и на делу В. Кандиског уочавају основне геометријске облике. Разговор о томе шта се може сложити од тих једноставних облика. Ученици на табли покушавају да саставе неке сложеније облике. Мултимедијална презентација и анализа примера уметничких дела.			
Креативна игра: Сваки ученик добија делове танграма. Задатак је да од једноставних делова направи сложени облик.			
Мотивација: Елементарни увод у проблематику графичког изражавања. Ученици треба да схвате карактеристике графике, карактеристике вискоке штампе. Наведи примере за оно што се штампа. Учитељ објашњава разлику између штампарства и уметничке графике. Уз демонстрацију процеса израде објашњава технику отискивања помоћу кромпира: „Пресеци кромпир на две половине. На половини површине кромпира нацртај једноставан геометријски облик. Исеци позадину твог мотива, тако да оно остане испупчено. Добијен шаблон умочи у темпера боју и отисни на свој папир. У сваку боју сипај по кап глицерина, да се боја не би брзо осушила. У свом раду користи неколико шаблона које ћеш комбиновати и добити сложене облике које смо увежбали.			
Ученици започињу израду шаблона од кромпира. Учитељ пажљиво прати њихов рад, подсећа их да буду пажљиви у руковању ножем, по потреби помаже оним ученицима који су неспретни. Приликом обиласка врши диференцијацију:			
1. ученици који брзо и лако долазе до решења,			
2. ученици који имају идеју, али требају техничку помоћ у решавању проблема,			
3. просечни ученици који се лако поводе туђим решењима (пружа им се помоћ у идејном решењу),			
4. ученици који заостају у ликовном развоју (подстичу се на стрпљивост, да решавају ликовни проблем део по део).			
Учитељ кроз индивидуални приступ помаже свим ученицима да остваре свој ликовни потенцијал.			
Радови ученика се постављају на таблу и врши се анализа остварења ликовног проблема по следећим критеријумима:			
• које је једноставне облике користио ученик?			
• да ли је од једноставних постигнуто богатство облика?			
• да ли је идеја одлично реализована?			
• да ли је композиција усклађена?			
• да ли су оригинална решења?			
На основу ових критеријума се бирају најуспешнији радови. Шта смо данас научили? Шта је графика? Графика је уметност мултиоригинала.			
Корелација: математика			
Литература: Уџбеник			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 45. и 46.	Наставна јединица: Контраст (као мотивација за опажање облика); Слагање – разлагање – слагање, „Отискивање у картону”		
Ликовни медијум: графика		Техника: картон, графика	
Циљеви и задаци часа: стицање знања о контрасту; проширивање знања о појмовима разлагање – слагање; стицање искуства у графичком изражавању и техници картон-графика.			
Ликовни проблем: контраст облика, црно-бело, стилизација облика, отисак			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: В
Наставна средства: картон, маказе, ваљак за отискивање, темпере, глицерин			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА На почетку часа ће се кратко објаснити појам слагање – разлагање. Кроз игру слагалице ученици ће схватити у пракси шта значи слагање – разлагање. Ученици описују своја искуства са претходног часа када су отискивали помоћу кромпира. Учитељ најављује да ће и на данашњем часу имати задатак из графике, али да ће радити једну другу графичку технику. Техника се зове картон-графика. Ученици отварају уџбеник и проучавају поступак израде картон-графике. Учитељ демонстрира поступак израде и отискивања. Обраћа пажњу ученика да се картон разложио на фигуру и позадину. Истиче да цртеж мотива мора бити повезан са оквиrom рада. Заједно са ученицима сумирају важне кораке у изради клишеа. Ученици износе своје замисли и иницијативе у избору теме (мотива) рада. Истицање циља часа: За тему картон-графике одаберите неку животињу, биљку или неки предмет. Следите упутства за израду. Ако вам нешто није јасно, слободно питајте. Када будете нацртали и изрезали ваш графички рад (направили мрежу), заједно ћемо отиснути графику. У току практичног рада ученика, учитељ посебну пажњу обраћа да не цртају ситне мотиве, да мотиви буду поједностављеног облика. Приликом резања да пазе да мотив остане повезан у једну мрежу, како би се лакше могло отиснути неколико идентичних отисака. Помаже ученицима у припреми за отискивање графичких листова. Шта смо на данашњем часу научили? Како би на конкретном примеру објаснио појмове слагање – разлагање? Шта је графика?			
Корелација: свет око нас			
Литература: Уџбеник			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 47. и 48.	Наставна јединица: Индивидуално коришћење различитих материјала за рад (паковање); Игра са празном кутијом (паковање)		
Ликовни медијум: комбиновани		Техника: комбинована	
Циљеви и задаци часа: неговање слободног дечјег израза кроз индивидуално коришћење различитих дидактички необликованих материјала; упознавање са изражајним тенденцијама проширених медија; развијање индивидуалног ликовно-естетског сензибилитета; развијање смисла за компоновање и рекомпоновање; вежбање способности дивергентног мишљења.			
Ликовни проблем: геометријско тело, обли/рогљасти облик, дизајн			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: геометријска тела, мултимедијална презентација, различите кутије, папири у боји, текстил, канапи, траке, селотејп			
Избор уметничких дела: дела уметника Кришто			
ТОК ЧАСА			
Кроз играчку стварамо проблемску ситуацију. Могу је изводити одабрани ученици из одељења. Тематика: поклони и како да се пакују. Један предмет упакован и окићен врпцом добија сасвим другачији изглед и значење. Сваком детету је посебно задовољство када добије поклон, било да је упакован на класичан или неуобичајени начин. Нестрпљиво распакује поклон да би видео шта паковање скрива. Да ли сте знали шта се налази у запакованом облику? Паковање може бити уредно или неуредно. Шта мислите којем поклону ће се више обрадовати? Кроз играчку се дотиче тематика геометријских тела. На катедри су геометријска тела. Који је рогљасти облик? Који је обли облик? Ученици по том критеријуму класификују геометријска тела. Учитељ усмерава пажњу на важност естетског изгледа паковања као и примере када паковање постаје уметничко дело. Мултимедијална презентација и анализа дела Кришта. Шта видите на слици? Помоћу којег материјала пакује предмет? На који начин? По вашем мишљењу шта се све може упаквати? Да ли се може упаквати једна зграда? Једно острво? Истицање циља часа: Одаберите једну кутију и помоћу папира у боји упакујте на што занимљивији начин. При раду трудите се да будете уредни како би лепо изгледало ваше дело. Ваш задатак је да рад буде складан. Додајући детаље можете упаковану кутију да претворите у корњачу, мачкицу или чега се већ сетите. Додајте по својој вољи и процените шта је потребно да се додаје да бисте створили што интересантније решење. Учитељ при дефинисању задатака показује примере ученичких радова ранијих генерација или примере које је сам направио. Савет: више примера неће постати узор за копирање, а исто тако ће усмерити ученике у флуентније проналажење што више нових идеја за рад.			
Ученици индивидуално остварују ликовни проблем кроз своје радове, а учитељ их обилази и проверава да ли су разумели задатак и да ли су довољно креативна решења. Подстиче их да израде што необичније радове, тј. да на маштовити начин упакују свој рад. Сугерише ученике да посебну пажњу обрате на прецизност, јер ће само уредни радови задовољити и естетске критеријуме.			
Радови се постављају на два спојена стола у учионици. Да ли је испуњен постављени ликовни проблем? На шта вас подсећају овако умотани предмети? Да ли је идеја одлично реализована? Да ли је уредан рад? Да ли су оригинална решења? Шта би ти мењао, додао?			
Корелација: математика			
Литература: http://www.christojeanneclaude.net/			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 49. и 50.	Наставна јединица: Индивидуално коришћење различитих материјала за рад (паковање); Паковање, „Етикета за амбалажу”		
Ликовни медијум: сликање		Техника: темпера, фломастери	
Циљеви и задаци часа: усмеравање пажње и схватање односа облика и функције, као и везе између садржаја и изражајних могућности одређеног медија; развијање комбинаторике и способности стварања маштовитих решења.			
Ликовни проблем: дизајн			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: примери етикета за разне производе			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
Разговор о амбалажи и паковању. Учитељ је донео разне примере које заједно са ученицима анализира, која је њихова функција у свакодневном животу. Ко ће нам рећи како је упакован сок, бомбоне, ципеле, и сл.? Паковање има двојаку функцију: 1. да очува садржај и 2. да пошаље поруку о садржају и даје упутство о употреби. Учитељ у објашњавању се елементарно осврће на волумен и масу. На упакованим производима често се налазе етикете. То су најчешће неке слике, натписи, знакови који нам помажу да препознамо и у продавници нађемо производ који нам треба. Подсећамо се задатка за идејно решење корица књиге. Захтевна дизајн решења нам улепшавају живот. Најважнији задатак дизајнера је да привуче пажњу својим решењем и да јасно саопшти поруку. Успешно решење етикете за амбалажу треба да задовољи следеће принципе: контраст текста са позадином, јасна организација композиције. За дизајн етикете је најбитније да решење буде једноставно, али да изазива реакцију. Етикета је својом бојом реклама производа. Код дефинисања задатака учитељ истиче: Одаберите производ за који ћете направити оригинално, невиђено решење етикете. При избору облика етикете можете користити геометријске или слободне облике. При изради се трудите да ваше решење буде једноставно, без непотребних детаља. Пажњу „потенцијалних купаца” ће привући неуобичајеним решењима и избором боја.			
Учитељ током целог радног дела часа прати рад ученика и индивидуалним приступом, саветима настоји да одржи стваралачку атмосферу. Његове коректуре узимају у обзир индивидуалне разлике међу ученицима (неки ће требати подстрек да стекну самопоуздање у ликовном изражавању, неке треба додатно мотивисати да истрају у раду) с циљем да сваки ученик максимално оствари ликовни проблем према својим могућностима и способностима.			
Анализа ученичких радова. Да ли радови задовољавају постављене циљеве и задатке? Које решење етикете вам се свиђа? Зашто? Да ли је оригинално решење етикете? Колико је маштовито решење? Колико је успешна техничка реализација идеје? Да ли је ова етикета усклађена са замишљеним производом?			
Корелација: свет око нас			
Литература:			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 51. и 52.		Наставна јединица: Знаци и симболи; Печат, „Мој знак”	
Ликовни медијум: графика		Техника: пластелин, вуница	
Циљеви и задаци часа: упознавање са значајем симбола и знакова у савременом свету; усвајање појмова <i>симбол</i> , <i>хералдика</i> , <i>џрб</i> , <i>печатац</i> ; упознавање различитих ликовних материјала; развијање способности да поједноставе сложене проблеме; развијање сигурности приликом изражавања сопствених идеја.			
Ликовни проблем: знак, порука, визуелно саопштавање			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: табла, апликације са логотипима			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
Час почети игром пантомиме да би ученици схватили да се комуникација може обављати и помоћу визуелних знакова. Учитељ пантомимом ствара неке ситуације улази у замишљену капију где га појури пас (звучни ефекат) ... подигне знак „?”. Асистент лепи на таблу знак – чувај се пса! Показује покрете као да јури и пада. Показује знак упитника. Из позадине се чује звучни ефекат хитне помоћи. Асистент лепи на таблу знак болнице и црвеног крста. Које знакове сте препознали? Које визуелне знакове познајете? Ученици набрајају које врсте визуелних знакова познају (саобраћајни знаци, грбови, заставе, печати). Мотивација: Шта је печат? Печат служи за оверу исправе или документа, писма, пошиљке, дипломе службених докумената. Ко све користи печате? Показивање примера печата и разговор о печату који су ученици замислили као свој печат. Истицање циља часа: Да ли бисте волели и ви да имате свој печат? Печат ћете направити на следећи начин: попунићете поклопац који сте припремили пластелином и направите мотив какав желите. Најбоље је користити једноставне облике, како би отисак био што јаснији и препознатљиви. Када завршите са израдом печата, њега умачете у жељену боју, боја се такође може нанети и четком. Затим, отиснете печат на свој папир. Обратите само пажњу на једну битну ствар: Водите рачуна о томе, да када отиснете печат, он на папиру мора да изгледа као лик у огледалу печата који сте направили од пластелина.			
Приликом обиласка ученика вршимо диференцијацију унутар сваке групе: Талентовани ученици – брзо и лако долазе до решења ликовног проблема, они чак могу направити сложенији облик печата, у комбинацији са словима. Учитељ их подсећа да ће отисак бити „као из огледала”. Ученици који имају идеју о решавању проблема, али не умеју спретно да је пренесу у пракси – њима учитељ пружа помоћ и подстиче их на упорност. Ученицима који су испод просечних способности скреће пажњу на ликовни проблем и указује на стрпљење у раду, пружа им подршку и стимулише их речима.			
Заједно анализирамо радове, тражимо пропусте и грешке. Пар ученика ће објаснити свој отисак печата и да објасне зашто су направили тај знак.			
Корелација: свет око нас			
Литература: Уџбеник			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

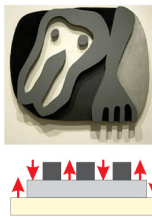
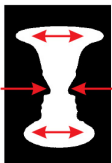
Коментар наставника:

Редни број: 53. и 54.		Наставна јединица: Знаци и симболи; Симболи, „Застава мог одељења”	
Ликовни медијум: комбиновани		Техника: комбинована	
Циљеви и задаци часа: подстицати ученика да сопственим опажањем дође до сазнања; омогућити ученику да осети задовољство при стваралачком раду; развијати лични, ликовно-естетски сензибилитет; развијати техничку спретност руковањем средствима ликовног рада; развијање маште и способности за самосталан ликовни рад; развијање опажајних способности.			
Ликовни проблем: визуелно саопштавање			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ГР, КМ	Тип часа: В
Наставна средства: апликације грбова и застава, платно, дисперзивне боје, шире четке			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
Понављање градива о знацима и симболима и подсећање ученика на печате које су правили на претходном часу. Кратка прича о хералдици, настанку грбова, правилима прављења грбова и застава (јединственост, оригиналност, препознатљивост). Да ли знате шта је грб? (Грбови су настали давно, када су ратници носили оклопе и кациге, па су се у борби тешко разликовали. Како би знали ко им је противник, они су имали своје грбове и по њима су се препознавали. Пошто их је било пуно, и грбова је било пуно. Тада су настала и нека правила: сви грбови су се морали разликовати међусобно, макар у детаљима и нико не сме имати више од једног грба, било да се ради о особи, о граду, о институцији или држави). Приказивање примера грба (грб Србије) и застава (застава Србије, клупске заставе Црвене звезде и Партизана). Разговор се усмерава на заставе. Кратка игра у препознавању застава појединих држава, спортских клубова. Извлачење закључка да су боје и симболи оно што карактерише једну заставу. Разговор о одељењу: по чему су препознатљиви – шта је то по чему се издвајају, разликују од других одељења, који су могући симболи по којима би се то могло представити. Истицање циља часа: 1. избор облика, 2. избор боја, 3. организација композиције. Сваки задатак се посебно појашњава и представља оријентир за реализацију ликовног задатка. Подела одељења на групе од по пет ученика, подела материјала за рад. Алтернативно ученици могу радити и једну велику, заједничку заставу одељења.			
Учитељ приликом обиласка ученика уочава недостатке у раду, утврђују се узроци недостатака и настоји непосредним путем да отклони недостатке. Ученик сам мора увидети грешку, да схвати како је до ње дошло и да је сам исправи. При трећем обиласку ученицима који се недовољно укључују у рад даје сугестије на који начин могу да помогну својој групи. Похваљује успешне покушаје, вредне ученике, оригиналне идеје. Охрабрује ученике да и даље изналазе разне могућности да се слободно изражавају.			
Учитељ заједно са ученицима врши естетско процењивање ученичких радова по степену оригиналности, креативности, уредности, естетског квалитета. Утврђивање знања о грбовима и заставама. Грб и застава представљају симболички знак као обележје једне државе, народа, града, племићке породице или појединца. Ученици се изјашавају за заставу за коју би заиста желели да постане застава њиховог одељења.			
Корелација:			
Литература: Уџбеник, http://www.zastave-grbovi.com/			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 55. и 56.	Наставна јединица: Једнобојна композиција употребних предмета (клуаж); Клуаж, „Украс за моју собу”		
Ликовни медијум: вајање		Техника: комбинована	
Циљеви и задаци часа: стицање знања о рељефу, клуажу; оспособљавање ученика за флуентније проналажење што више нових идеја за рад; развијање смисла за компоновање и рекомпоновање; вежбање способности дивергентног мишљења.			
Ликовни проблем: удубљени/испупчени облик, рељефни облик			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, ИС		Облици рада: ФР, ГР, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: разни дидактичко необликовани материјали, мултимедијална презентација, апликације			
Избор уметничких дела: Ханс Арп			
ТОК ЧАСА			
Уводни разговор о децјој соби, или децјем кутку. Да ли им је уредна? Чиме су украшени зидови? Мултимедијална Мултимедијална презентација рељефа Ханса Арпа и анализа дела. Како је настало то дело? (Вајар је укомпоновао слободне облике у једну целину. Његови облици су испупчени у односу на позадину). Које облике користи уметник? Како су они организовани у композицији? Учитељ наводи ученике да схвате појам удубљене/испупчене масе, коју су већ учили на претходним часовима. На таблу се поставља апликација на којој су приказани наведени појмови. Ученици анализирају једно дело постављено на табли из аспекта удубљене/испупчене масе. Дефиниција рељефа: рељеф је маса обликована на површини, облици су са мање-више испупчења везани за подлогу. Посебан облик вајарског дела је клуаж. Клуаж је назив за ликовна дела која су направљени од разних делова отпадних материјала (ексери, дугмад, делови играчака, чепови и сл.) који су премазани белом бојом. Приликом истицања циља часа учитељ објашњава кораке израде клуажа. На картон нанесите танак слој пластелина. Она ће послужити као лепак у који се утискују отпадног материјала стварајући интересантну композицију. Готов рељеф ћемо прекрити газом умоченом у раствор брашна и воде. Након сушења ћемо обојити рељеф у бело и створити свој клуаж којим можемо украсити свој кутак, учионицу, већ како се будемо договорили.			
План табле:			
КЛУАЖ МАСА ИСПУПЧЕНО-УДУБЉЕНО 			
Ученици приступају решавању ликовног проблема кроз креативну игру материјалима користећи претходна знања. Учитељ прати рад ученика и подстиче их у стваралаштву да би створили складну, јединствену целину.			
Уређење одељенског паноя. Заједно анализирамо радове, истичемо добра решења, тражимо пропусе и грешке. Аспекти анализе: решавање ликовног проблема и техничка спретности.			
Корелација: свет око нас			
Литература: Уџбеник			

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

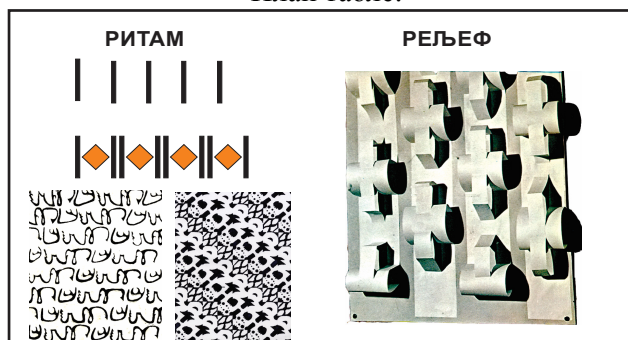
Коментар наставника:

Редни број: 57. и 58.	Наставна јединица: Једнобојна композиција употребних предмета (клуаж); „Једнобојни рељеф од папира”		
Ликовни медијум: вајање		Техника: комбинована	
Циљеви и задаци часа: стицање навика у истраживању, уочавању и изражавању ритма; стицање и проширивање знања о рељефу, клуажу; развијање опажајних способности.			
Ликовни проблем: контраст пластичних текстура, рељеф, ритам			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: корице блока, тањи картон, маказе, лепак			
Избор уметничких дела: Васарели			

ТОК ЧАСА

Учитељ пита ученике шта је ритам. Упућује их да препознају ритам око себе (на одећи, у размештају клупа и столица и сл.). Да се подсетимо: ритам је правилно понављање облика. Ученици на табли праве вежбе ритма облика. Понављање са претходног часа: Шта је рељеф? Шта је клуаж? Подсећамо се искустава стечених код израде украса за јелку. Учитељ објашњава да се од папира могу правити и рељефи и показује примере. Шта примећујемо на овом рељефу? Које облике препознајете? Какав је распоред облика? У свесци за вежбање ученици цртају оловком, фломастером прелиминарни нацрт свог рељефа. На тањем картону ће нацртати облике, те ће их исечи и од делова организовати једну ритмичну композицију.

План табле:

Ученици започињу израду свог рељефа. Учитељ пажљиво прати њихов рад, подсећа их на ритмичко понављање облика. Учитељ кроз индивидуални приступ помаже свим ученицима да остваре свој ликовни потенцијал. Приликом обиласка врши диференцијацију:

1. ученици који брзо и лако долазе до решења – даје им додатне подстицаје да праве неколико могућих решења како би пронашли најбоље решење.
2. ученици који имају идеју, али требају техничку помоћ у решавању проблема,
3. просечни ученици који се лако поводе туђим решењима (пружа им се помоћ у идејном решењу),
4. ученици који заостају у ликовном развоју (подстиче их на стрпљивост, да решавају ликовни проблем део по део).

Ученици објашњавају које потешкоће су имали у решавању ликовног проблема.

Процењивање успешности се врши по следећим критеријумима:

- да ли су успешни радови?
- који су рељефни облици коришћени?
- какав је ритам?
- да ли композиција чини целину?
- шта су ученици пропустили?

Корелација: математика

Литература: Уџбеник

Уводни

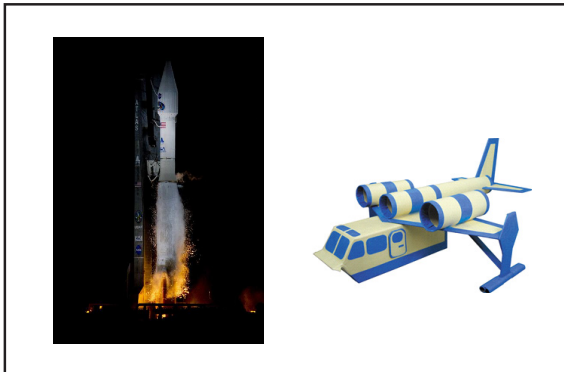
Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 59. и 60.	Наставна јединица: Једнобојна композиција употребних предмета (клуаж); Вежбе, „Необична летелица”		
Ликовни медијум: вајање		Техника: комбинована	
Циљеви и задаци часа: оспособљавање за рекомпоновање предмета у сврху која им није примарна; развијање смисла за стварање маштовитих решења; вежбање способности дивергентног мишљења.			
Ликовни проблем: рекомпозиција облика			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ЛС, РЗ, ДМ, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: В
Наставна средства: кутијице од лекова, пластичне флаше, лепило (креп трака), жице, делови старог сата, шrafoви и алуфолија			
Избор уметничких дела: мултимедијална презентација слике из свемира, музика Ж. М. Жара			
ТОК ЧАСА			
Понављање својства материјала, што су учили из света око нас. Разговарамо о предметима које су ученици донели, која је њихова функција у свакодневном животу. Како их можемо преобликовати и дати им друго значење? Ученици у креативној игри експериментишу са кутијама. Мотивациони садржај: Уз презентацију фотографија разговор о свемирским истраживањима, летелицама, њиховом изгледу. Учитељ показује примере летелица ученика из ранијих генерација и заједно са ученицима анализира од ког материјала су направљени, објашњава поступак израде и задаје ликовни задатак.			
План табле:			
			
Ученици стварају своја дела комбинујући и спајајући кутијице. У току радног дела слуша се музика Ж. М. Жара. Учитељ подстиче децу у маштовитом решавању ликовног проблема. У првој коректури помаже ученицима који нису схватили задатак или им је недовољна мотивација. У другој коректури помаже у отклањању грешака наводећи ученике да сами увиде и да пронађу начин за отклањање истих. Трећа коректура је у духу додатне мотивације и подстицању ученика да уложе додатни труд да би остварили што успешније радове. Циљ је да се створи складна целина. Када су ученици завршили састављање, лепљење своје летелице, готове летелице прекривамо алу-фолијом и на тај начин претварамо у једнобојну композицију. Разговарамо о изведеним делима. Да ли су сви решили постављени ликовни проблем? Које сте потешкоће имали у изради летелице? Која летелица вам се највише свиђа? Зашто? Код којег рада је најлепша форма летелице? Која је најмаштовитија?			
Корелација: свет око нас			
Литература: Уџбеник, http://www.nasa.gov/multimedia/imagegallery/			

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 61. и 62.	Наставна јединица: Замишљања; Вербални опис, „Ликови из прича”		
Ликовни медијум: цртање		Техника: туш и перо	
Циљеви и задаци часа: подстицање маште и способности замишљања; оспособљавање за имплементацију текстуалне и визуелене перцепције у ликовни рад; подстицање ученика да уочавају ликовне вредности у вербалним описима, литерарним текстовима или фотографијама; стицање трајних и функционалних знања о врстама линија; изградња позитивног односа према естетским вредностима; подстицање и развијање стваралачког и дивергентног мишљења.			
Ликовни проблем: богаћење линеарног израза			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, РТ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: апликација, мултимедијална презентација			
Избор уметничких дела: Василиј Кандински, Салвадор Дали, Рембрант, Рубенс, Пол Гоген			
ТОК ЧАСА			
Разговор са ученицима о линији, врстама линија, облицима које гради линија. Посматрање презентације уметничких цртежа и анализа истих из аспекта разноврсних линија. Индивидуална игра различитим линијама и облицима у радној свесци. Мотивација: Разговор о томе која литерарна дела су читали, који јунаци су им се свидели. Да ли си замишљао како изгледа тај јунак? Да ли би речима описао како си ти замислио тог јунака? Учитељ чита одломак приче (бајке) коју су претходно обрадили на часу српског језика. Истицање циља часа: Ваш данашњи задатак је да нацртате лик из приче (бајке) коју си прочитао. Потрудите се нацртати лик онако како сте га замислили на основу описа из текста. Код цртања користи линије различите дебљине, дебљим линијама нагласи битне детаље. Успешним ће се сматрати онај рад који је успео да прикаже сличност са ликом како је обучен и сл. Поред лика покушај нацртати и карактеристичну сцену, место где се налази лик. Пази како ћеш поједине облике распоредити да би остварио занимљиву и складну композицију.			
Ученици самостално реализују своје замишљене ликовне. Учитељ утврђује узроке недостатака и настоји непосредним путем да наведе ученика да сам увиди грешку, да схвати како је до ње дошло и да је сам исправи. Похваљује успешне покушаје имплементације визуелене перцепције у ликовни рад, вредне ученике, оригиналне идеје. Охрабрује ученике да обогаћују свој линеарни израз разноврсним линијама, као и детаљима да остваре занимљиве, оригиналне цртеже.			
Поставка одабраних радова и естетска анализа. Ученици чији радови су одабрани вербално описују ликовне које су нацртали. Који рад је најуспешније дочарао лик из приче?			
Корелација: српски језик			
Литература:			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 63. и 64.	Наставна јединица: Замишљања; Текст, „У земљи змајева”		
Ликовни медијум: сликање		Техника: гваш	
Циљеви и задаци часа: стицање вештине у мисаоној преради утисака; подстицање способности замишљања; развијање и усмеравање стваралачке маште; развијање практичних, интелектуалних и изражајних способности.			
Ликовни проблем: колористички израз, интензитет боја			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: текст, апликације			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА У фази учења се говори о бојама, интензитету боја, колориту. Учитељ пита ученике да ли су некад размишљали о томе како би путовали у прошлост. Да ли би неко испричао нешто о томе? Да ли је неко од вас сањао да живи у прошлости? Испричајте нам како је било. А да ли је неко гледао филм или читао о путовању у прошлост? Шта мислите да ли је могуће путовање у прошлост? У машти је могуће свашта. Учитељ чита бајку у којој се спомињу змајеви. Да ли бисте волели да живите у земљи у којој живе змајеви и зашто? Опишите како замишљате змајеве. Истицање циља часа: На основу описа замислите змаја како он изгледа. Помоћу јарких боја насликајте змаја или сцену из бајке у којој се појављује змај. Потрудите се да урадите што маштовитије радове.			
Ученици самостално реализују ликовно-стваралачке идеје поступним решавањем ликовног проблема. Учитељ их обилази и прати колико су заинтересовани и мотивисани за рад. Прилази и објашњава ученицима који су несигурни и не успевају да дођу до решења. Настоји подстакнути њихову креативност. По потреби додатним објашњењем им помаже да добију своју оригиналну идеју. Коректуре врши у три наврата.			
Одабирање адекватних ликовних радова ученика за естетску процену. Колективна анализа, дискусија и естетско процењивање радова према степену оствареног ликовног проблема, оригиналности, естетских квалитета и техничке умешности. Радови се вреднују према критеријуму оригиналности, техничкој умешности и естетском квалитету. Одабране радове стављам на пано како би сви ученици уочили радове који су у потпуности остварили ликовни проблем, који су делимично остварили ликовни проблем и који су у потпуности промашили реализацију ликовног проблема.			
Корелација: српски језик			
Литература: Уџбеник			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 65. и 66.	Наставна јединица: Замишљања; Фотографија, „Путовање у чудесне крајеве” (Слике нам причају приче)		
Ликовни медијум: сликање		Техника: гваш	
Циљеви и задаци часа: подстицање маште и способности замишљања; оспособљавање за имплементацију визуелене перцепције у ликовни рад; подстицање ученика да уочавају ликовне вредности у вербалним описима, литерарним текстовима или фотографијама; изградња позитивног односа према естетским вредностима.			
Ликовни проблем: асоцијације на основу фотографије и видео-записа (замишљање), облик, колорит			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, РЗ, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: В
Наставна средства: мултимедијална презентација фотографија, видео-запис, видео-бим, лаптоп			
Избор уметничких дела: афричке маске			
ТОК ЧАСА			
Час почиње презентацијом фотографија из Африке (животиње, предели, људи, афричке маске). Слике нам причају приче. Разговарамо са ученицима о сликама које се налазе на презентацији. Које животиње си препознао? Да ли сте их раније видели негде на сликама? И где још? Шта мислите: где ови људи на слици живе? Да ли сте икада чули за Африку? Опишите како су обучени ови људи. Опишите њихов накит. Која маска вам се највише свидела? Зашто? Деца гледају видео-запис – плес домородаца. У чему је разлика између фотографије и видео-записа? Перформанс: ученици покретима oponашају плес домородаца. Креативна игра: Ученици од делова слика из Африке састављају једну слику на табли. Истицање циља часа: Ваш задатак је да на основу онога што знате о Африци и оног што сте на основу фотографија замислили насликате мотив из Африке онако како је ви замишљате. Као што сте видели, на фотографијама домороци се облаче у живописне боје. Покушајте и избором боја да дочарате ту шареноликост.			
Ученици самостално решавају ликовни проблема. У току рада се слуша музика из Африке. Учитељ по потреби даје додатна објашњења, шта је њихов задатак и истиче срж ликовног проблема. У комуникацији са ученицима је веома обазрив да не би утицао на њихова замишљања и машту. Не намећући своје мишљење и идеје, наводи их да сами увиде грешку и исправе је на прави начин. Додатном мотивацијом подстиче ученике да остваре свој потенцијал.			
Сви радови се постављају на изложбу. Процењивање успешности се врши по следећим критеријумима: – какви су облици насликани? – да ли насликани облици јасно дочаравају афрички призор? – да ли боје пријају оку; да ли боје осликавају афрички призор? – које нијансе доминирају? – да ли композиција чини целину? – у ком раду је испољена оригиналност? – шта су ученици пропустили? Сугестија учитеља у виду савета и упутстава за превазилажење евентуалних грешака насталих у ликовним радовима ученика и инструкције за даљи рад.			
Корелација: свет око нас, музичка култура			
Литература: Уџбеник, http://www.youtube.com/watch?v=IMUZrSpCrIA , http://www.youtube.com/watch?v=ZuD719-ZWvg&feature=related , http://www.youtube.com/watch?v=kPfFBA0yuoo&feature=related			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 67. и 68.	Наставна јединица: Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (везивањем); Дорада и преобликовање започетих облика. „Као прави грађевинари”		
Ликовни медијум: вајање		Техника: комбинована	
Циљеви и задаци часа: стицање способности уочавања појединости у сложеним перцептивним целинама; развијање способности да се врши селекција перцептивних информација по одређеном принципу који захтева израда ликовног дела; стицање знања о архитектонској композицији.			
Ликовни проблем: облик и функција, грађење у простору, композиција, рекомпоновање			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ГР, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: кутијице, колаж папир и сл.			
Избор уметничких дела: дела архитектуре			
ТОК ЧАСА			
Разговарати о појму <i>композиција</i>. Састављање делова у целину у многим областима, појавама, а посебно у уметности. Ученици наводе примере у којима се користи реч <i>компоновање</i> (музичка композиција; композиција воза; композиција боја). Композиција се примењује и у архитектури и урбанизму. Свака зграда је прича за себе по свом облику, фасади, изгледу прозора. Добро осмишљено архитектонско дело поред лепоте посвећује пажњу и корисности (функцији). Грађевине имају различите намене: за живљење, одмор, рекреацију, образовање, радне и верске делатности и сл. Мултимедијална презентација: архитектонска дела и разговор о њима. Зграде у низу чине композицију и лепота улице и уређеност улице зависе од композиције. Насеље је скуп зграда по заједничком плану. У једном насељу постоје различите зграде као што су: стамбене, вишеспратнице, школа и црква. Истицање циља часа: Поделићемо се у групе. Свака група ће, као прави грађевинари, испланирати и направити различите грађевине и сместити их у једну композициону целину. Договорите се око задатака за сваког појединца. Пазите да ваше грађевине буду за различите намене. За рад користите различите кутијице које облажете колаж папиром. Пошто ћете користити готове облике, тј. кутијице које ћете преобликовати и дати им ново значење, ви ћете заправо вршити рекомпозицију. Детаље као што су прозори, врата или архитектонски украси можете направити од колаж папира или доцртати помоћу фломастера. Када свако направи своју грађевину, саставите је у једну целину, макету која ће представљати једно насеље.			
Ученици групно праве макету насеља са грађевинама различите намене. Кутије умотавају у колаж папир, доцртавају врата и прозоре, од других кутија праве кров. Учитељ пажљиво прати рад сваке групе, да ли су се договорили око појединачних задатака, да ли су сви ученици једнако ангажовани у раду. У току рада пружа неопходну техничку помоћ.			
На крају часа се анализирају децја остварења. Шта је био данашњи задатак? На којој макети је најбоље испуњен задатак? Зашто? Која макета је најоригиналнија композиција грађевина различите намене? Шта смо данас научили? Шта је архитектура? Архитектура је уметност градње, планирања, и израде најразличитијих објеката за живљење, одмор, рекреацију, образовање, радне делатности и сл.			
Корелација: свет око нас, музичка култура			
Литература: уџбеник, http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D1%85%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 69. и 70.	Наставна јединица: Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (везивањем); Композиција од материјала различитог порекла „Фигура важне личности”		
Ликовни медијум: вајање		Техника: комбинована	
Циљеви и задаци часа: схватање да је у уметности битна идеја и да се врхунска уметничка дела могу стварати различитим материјалима; упознавање са могућностима стварања у новим материјалима; развијање способности да пронађу нова, необична решења, која до сада нису виђена; развијање позитивне слике о себи и поштовање ликовних способности другова.			
Ликовни проблем: вајар, обло – рогљасто, преобликовање, редифиниција			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП, РП		Облици рада: ФР, ГР, КМ	Тип часа: О
Наставна средства: различити отпадни материјали, пластичне кесе, папир			
Избор уметничких дела:			
ТОК ЧАСА			
Понављање о врстама и карактеристикама материјала, што су учили из света око нас. Наброј материјале истог порекла. Које материјале користим у вајању? Учитељ настоји да ученици схвате да је у уметности битна идеја и да се врхунска уметничка дела могу стварати различитим материјалима. Уз презентацију указује на неке нове материјале у модерном вајарству: стакло, пластични материјали, метални делови машина, сатова и сл. Разни отпадни материјали се могу рециклирати и преобликовањем дати им ново значење. Учитељ наглашава важност рециклирања и очувања човекове средине. Приказивање примера из уметности. Мотивација: Разговор о материјалима које су ученици донели и шта би се могло израдити од њих. Шта мислите да ли бисмо могли да направимо једног музичара у природној величини? Истицање циља часа: Данашњи задатак је да направимо фигуру важне личности од материјала које ћемо рециклирати. Учитељ даје објашњење поступка рада.			
Група ученика од пластичних џакова прави труп, руке, ноге и главу „фигуре важне личности”. Џакове пуне папиром из новина, кесама и другим материјалима да би добили замишљени облик, затим делове спајају у једну велику фигуру, затим додају детаље, делове лица, косу и сл. Учитељ активно прати рад ученика, стално их подсећа на пропорције (односе величина делова фигуре) и координира рад појединих група.			
Фигура се поставља у угао учионице и расправља се о томе да ли су испунили постављене циљеве. Да ли су задовољни својим радом? Ученици износе своје утиске: На које потешкоће су наишли током рада? Како су их решили?			
Корелација: свет око нас			
Литература: Уџбеник, http://www.hongkiat.com/blog/recycled-art-masterpiece-made-from-junks/			

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 71. и 72.	Наставна јединица: Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (везивањем); Преобликовање започетих облика доцртавањем, лепљењем		
Ликовни медијум: комбиновани медијум		Техника: комбинована	
Циљеви и задаци часа: развијање смисла за индивидуално решавање ликовног проблема.			
Ликовни проблем: фотографија, фото-монтажа, облик, редифиниција			
Стандарди постигнућа:			
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, ИС, РП		Облици рада: ФР, ИН, КМ	Тип часа: В
Наставна средства: фотографије, исечци из новина, темпере, фломастер, лепак, маказе			
Избор уметничких дела: уметничке фотографије, фото-монтаже Табаковића, Раушенберга, Ел Лисинцког			
ТОК ЧАСА Упознати ученике са појмом <i>комбиновање у уметности</i>. Композиција је битан елеменат у ликовној уметности. Кроз састављање делова у целину композиције уметник нам саопштава своју причу, мисли, идеју. У раду користи различите материјале и технике класичних и нових медија, као и ликовне изражајне елементе. Приказивање презентације уметничких дела. Поред класичних медија учитељ је одабрао и уметничке фотографије, као и фото-монтаже. Ко би ми објаснио шта је фотомонтажа? Шта мислите да ли је ова фото-монтажа уметничко дело? Фотомонтажа је техника комбиновања више фотографија како би се добила јединствена слика. Истицање циља часа: Пронађите једну фотографију из новина и залепите на пола листа од блока. Ту фотографију преобликујте доцртавањем, лепљењем делова са друге фотографије, досликавањем. Слободне површине папира ученици могу обојити фломастерима или дрвеним бојама. План табле: ФОТОМОНТАЖА Ученици приступају решавању ликовног проблема кроз креативну игру материјалима користећи претходна знања. Учитељ прати рад ученика и подстиче их у стваралаштву да би створили складну, јединствену целину. Задаци учитеља: праћење, подстицање, саветовање и стимулисање ученика кроз индивидуални разговор. Одабрати адекватне радове према степену остварености ликовног проблема, оригиналности, маштовитости. Заједничка анализа радова.			
Корелација: српски језик, свет око нас			
Литература: http://en.wikipedia.org/wiki/Photomontage			

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

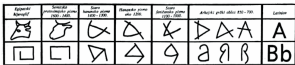
Коментар наставника:

8. ПРИЛОГ

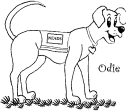
Митолошка прича о развоју писма

Био једном један бик који се звао Алеф, касније током времена настаје слово алфа, данас А. Он је живео у великој кући, која се зове Бетх, касније бета, па долазимо до нашег слова Б. Ознака му је била опасна секира – Гиммел, касније гама, а данас Ц, друга ознака је била троугао, инструмент градитеља – Далетх, касније делта и данас слово Д.

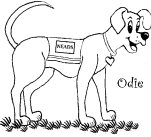
План табле:

		РАДОВИ УЧЕНИКА	
Писмо је настало из цртежа 			
			
			
			

Наставни листић:

 Ноћ	 Вијати	 Шума	 Шетати	 Пецати	 Риба	 Вук
 Река	 Дечак	 Миш	 Девојчица	 Пас	 Кућа	 Спавати
 Мачка						

Покушај да прочиташ тајно писмо помоћу знакова!

  	
---	--

9. Литература:

1. Блумова ревидирана таксономија (Bloom's Revised Taxonomy), преузето 2014. са сајта: <http://www.coe.sdsu.edu/eet/Articles/bloomrev/index.htm>
2. Ивић, И., Пешикан, А., Антић, С. (2009). *Водич за добар уџбеник, Општи стандарди квалитета уџбеника*, Завод за уџбенике, Београд.
3. Материјал са семинара *Читањем и писањем до критичког мишљења*, Центар за интерактивну педагогију.
4. Павловић Бабић, Д., Гламочак, С., *Оцењивање ученика, Приручник за семинар*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
5. Подстицање развоја метакогнитивних вештина код ученика, преузето 2014. са сајтова: <http://www.slideshare.net/laurentiusadhyatmoko/developing-metacognitiveskills#>
6. <http://www.mx1.educationforthinking.org/sites/default/files/page-image/1-02MetacognitiveDevelopment.pdf>
7. http://www.learner.org/courses/learningclassroom/support/09_metacog.pdf
8. Савовић, Б., Бјекић, Д., Најдановић Томић, Ј., Гламочак, С., (2007). *Примена шестова знања у основној и средњој школи*, Београд.
9. Хавелка, Н., Хебиб, Е., Бауцал, А., (2003). *Оцењивање за развој ученика*, Министарство просвете и спорта, Центар за евалуацију, Београд.